

מסכת יומא פרק ג' - "אמר להם הממונה"

81. כח, א-ב

רפ"י

מתני'

אמר להם הממונה. הוא הסגן :
צאו וראו. על החומה או על הגג :
זמן השחיטה. שחיטת התמיד
כלומר אם האיר המזרח
שהשחיטה פסולה בלילה
כדכתיב (ויקרא יט) ביום
זבחכם :

הרואה. זה שעלה לגג :

ברקאי. לשון צוהר כמו למען
(היות לה ברק (יחזקאל כא)
האירו ברקים (תהלים עז) :

עד שהוא בחברון. עד שנראה
הצוהר עד חברון :

והוא אמר להן הן. מפרש
בגמרא :

למה הוצרכו לכך. לעלות לגג
ולראות :

עלה מאור הלבנה. צמח תואר
הלבנה סמוך לשחרית :

ודימו. וחיטבו :

והוציאוהו לבית השריפה.

כשהבינו שנשחט בלילה :

הורידו כ"ג כו'. מפרש לה בגמ' :

מיסד רגליו. נקבים הגדולים

ולשון מיסד כמו אילן המיסד

על הארץ (נזיר דף נד:) לפי

שהצריך לנקבים גדולים כורע

על ברכיו ומכסה גופו את רגליו

וכן בשאול כתיב (שמואל א כד)

ושם מערה ויבא שאול להסד

את רגליו :

קידוש ידים ורגלים. מן הכיור :

גמ'

עלה ברקאי. האיר יותר מברק :

לשכור פועלים. האי יצאו איש

למלאכתו לאו על הפועלים קאי

אלא בעה"ב שהוא משכים

ביותר למצוא פועלים לשכור :

משנה

אמר להם הממונה: צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה.

אם הגיע - הוֹאָה אוֹמֵר: בְּרַקְאִי.

מֵתִיא בֶן שְׁמוּאֵל אוֹמֵר:

"הֲאִיר פְּנֵי כָל הַמְזֻרָח עַד בְּחֻבְרוֹן? וְהוּא אוֹמֵר: "הֵן!"

וְלָמָּה הוּצְרְכוּ לָכֵן?

שְׁפַעַם אַחַת עָלָה מְאוֹד הַלְבָּנָה, וְדִימוֹ שֶׁהֲאִיר מְזֻרָח, וְשָׁחַטוּ אֶת הַתְּמִיד,
וְהוּצִיאוּהוּ לְבֵית הַשְּׂרִיפָה.

הוֹרִידוּ בֵּהֶן גְּדוֹל לְבֵית הַטְּבִילָה.

זֶה הַכֹּלל הִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ:

כָּל הַמֵּיֶסֶד אֶת רַגְלָיו - טְעוֹן טְבִילָה,

וְכָל הַמְטִיל מַיִם - טְעוֹן קִידוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלָיִם.

כח, ב גמרא

תניא:

"רבי ישמעאל אומר:

ברק ברקאי.

רבי עקיבא אומר:

עלה ברקאי.

נחומא בן אפקשיון אומר:

אף ברקאי בחברון.

מתיא בן שמואל אומר:

הממונה על הפייסות אומר: האיר פני כל המזרח עד שבחברון?

רבי יהודה בן בתירא אומר:

האיר פני כל המזרח עד שבחברון, ויצאו כל העם איש איש למלאכתו."

אי הכי,

נגה ליה טובא!

לשכור פועלים קאמרינן.

צלותיה דאברהם. תפלת הערב שלו:

מכי משחרי כותלי. חומות הפונות למזרח שהלבינו מהנץ החמה הבאה מן המזרח ונוצצת עליהן ובתחילת שבע שעות שהחמה באמצע הרקיע בראש כל אדם אינה עושה עמוד אלא תחתיהן משחירין אותן הכתלים לפי שאין חמה נוצצת אלא בראש הכותל בעוביו ומיצל חודו של שפת עוביו על זקיפת הכותל ומשחרת מההיא שעתא נוטים צללי ערב וקריו ערב:

אנן מאברהם ניקום ונגמר. באת ללמדנו להיות זריזין כאברהם:

חל להיות בערב שבת. הוצרך למהר תמיד של בין הערבים בכל יכולת לפי שפסחים נשחטו אחריו וצריך לצלותן מבעוד יום ואמרינן התם מוקמינן ליה אדיניה מכי ינטו צללי ערב וקתני נשחט התמיד בשש ומחצה ואי מכי משחרי כותלי מיקרי בין הערבים נשחטיה מכי משחרי דהיינו מתחלת שבע:

דלא מכווני. לא הוו זקופים בצמצום ולפי שהחומה היתה רחבה מלמטה והולכת ומתקצרת ועולה ולפיכך אין חודו של שפת עוביו למעלה מיצל על זקיפתו להשחירו עד שתימשך חמה למערב:

איצטגנינות. להיות בקי בהליכות המזלות ותחילות השעות דהכי תניא בבבא בתרא (דף טז:) וה' ברך את אברהם בכל איצטגנינות גדולה היתה בלבו וכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו לשאול במזלות:

דולה ומשקה. נוטריקון של דמשק:

אמר רב ספרא:

צלותיה דאברהם, מכי משחרי כותלי.

אמר רב יוסף:

אנן מאברהם ניקום וניגמר!?

אמר רבא:

תנא גמר מאברהם, ואנן לא גמרינן מיניה!?

דתניא:

"וביזום השמיני ימול בשר ערלתו" (ויקרא יב, ג) -

מלמד שכל היום בשר למילה, אלא שהזריזין מקדימין למצות,

שנאמר: "וישכם אברהם בבקר ויחבש [את חמורו]" (בראשית כב, ג)!

אלא אמר רבא:

רב יוסף הא קא קשיא ליה:

דתנן:

"חל ערבי פסחים להיות בערב שבת:

ונשחט - בנשש ומחצה,

וקרב - בנשבע ומחצה" (פסחים נח.),

ונשחטיה מכי משחרי כותלי!

מאי קשיא?

ודילמא כותלי דבית המקדש בנשש ומחצה משחרי, משום דלא מכווני טובא.

אי נמי,

שאני אברהם דאיצטגנינות גדולה היתה בלבו.

אי נמי,

משום דזקן ויושב בישיבה הוה.

דאמר רבי חמא ברבי חנינא:

מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם.

היו במצרים - ישיבה עמהם, שנאמר: "לך ואספת את זקני ישראל" (שמות ג, טז),

היו במדבר - ישיבה עמהם, שנאמר: "אספה לי שבועים איש מזקני ישראל" (במדבר יא, טז).

אברהם אבינו, זקן ויושב בישיבה הוה, שנאמר: "ואברהם זקן בא בימים" (בראשית כד, א),

יצחק אבינו, זקן ויושב בישיבה הוה, שנאמר: "ויהי פי זקן יצחק" (בראשית כז, א),

יעקב אבינו, זקן ויושב בישיבה הוה, שנאמר: "ועיני ישראל כבדו מזקן" (בראשית מח, י).

אליעזר עבד אברהם, זקן ויושב בישיבה הוה,

שנאמר: "ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המשל בכל אשר לו" (בראשית כד, ב).

אמר רבי אלעזר:

שמושל בתורת רבו.

"הוא דמשק אליעזר" (בראשית טו, ב).

אמר רבי אלעזר:

שהדולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים.

שבע מצות. שנצטוו לשאר כל בני נח אבל תורה לא נתנה לו: אפילו עירובי תבשילין. שאינו הלכה למשה מסיני אלא תקנת סופרים שעתידין לתקן:

אמר רב:

קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, שנאמר: "עקב אשר שמע אברהם בקלי, [וישמור משמרת מצותי הקודתי ותורתתי]" (בראשית כו, ה).

אמר ליה רב שימי בר חייה לרב:

ואימא שבע מצות!

הא איכא נמי מילה.

ואימא שבע מצות ומילה!

אמר ליה:

אם כן "מצותי ותורתתי" למה לי?

אמר רבא, ואיתימא רב אשי:

קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, שנאמר: "תורתתי" - אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה.

רש"י

ואיהו מפשר. פותר החלום
 כלומר הוא שואל הוא משיב:
 אמר איהו. זה שעל הגג:
 עד שבחברון. שאילה היא:
 ואיבעית אימא האי דקאי
 אארעא. אמר הן כיצד אמר הא
 דקאי אארעא האיר פני כל
 המזרח בלשון שאילה וזה אומר
 לו עד שבחברון האיר וא"ל האי
 דקאי אארעא הן כך אני שואל
 ומצינו בתלמוד ירושלמי (פ"ג
 ה"א) כדי להזכיר זכות אבות
 מזכירין חברון:

"מתיא בן שמואל אומר:

[האיר פני כל המזרח עד שבחברון] והוא אומר הן."

מאן "אמר הן"?

אי לימא הך דקאי אאיגרא - הוא חלים והוא מפשר!
 אלא הך דקאי אארעא - מנא ידע?

אי בעית אימא: הך דקאי אארעא,
 ואי בעית אימא: הך דקאי אאיגרא.

"איבעית אימא: הך דקאי אאיגרא".

אמר איהו: "האיר פני כל המזרח".

ואמר ליה הך דקאי אארעא: "עד שבחברון"?

ואמר ליה: איהו: "הן".

"ואיבעית אימא: הך דקאי אארעא.

אמר איהו: "האיר פני כל המזרח"?

ואמר לו: "עד שבחברון"?

ואמר ליה: "הן".

כ"י

ומי מיחלף. צימוח תימור חמה
בצימוח תימור לבנה:
תימור של חמה. עלות השחר
שנבקע ונראה כתמר זקוף לשון
ותמרות עשן (יואל ג) על שם
שזוקף ועולה:
יום המעונן. הרקיע קשור בעבים
ואין התימור נראה בעד ערפל
אלא במקום פיזור העבים
במקומות הרבה בין עב לעב:
שמע מינה. מדקאמר ביום
המעונן נבקע במקומות הרבה:
יומא דעיבא כוליה שימשא.
אפילו במקום צל שהחמה בוקעת
בכל מקום ואינה יוצאת דרך חלון
כנגד חלונות שהעבים עומדים
בפניה והיא מתפשטי עליהם
ובוקעת בכל פיסוק שבהן:
לשטוח עורות. לייבש:
לא תלוש. בפסח:
זוהמא דשמשא. אותו חום של
יום המעונן:
דנא דחלא. שפיה סתום יפה שלא
יצא ריחו ויחלוש וכשאתה נוקב
נקב קטן יוצא שם ריח חזק מאד
כך יום המעונן מתוך שהחמה
מכוסה וחום שלה כבוש נוקבת
בכח דרך נקב העבים:
שברירי דשמשא. סנורים
(בראשית יט) מתרגמינן שברירי
שמש הנוקבת בכח דרך נקב
העבים קטנים הנותן עיניו כנגד
הנקב קשים לו הסנורים יותר מן
המסתכל בחמה שבאור:
וסימניך דילפא. קשה דלף היורד
על האדם משאם נכנס כל גופו
למים:
הרהורי עבירה. תאות נשים
קשים להכחיש את בשרו יותר
מגופו של מעשה:
ריחא דבישרא. המריח בשר צלי
קשה לו ריח מאד שמתאווה לו:
שילהי דקייטא. אלול שהוא סוף
הקיץ קשה מקייטא קשה חומו
מחום הקיץ של תמוז לפי שכבר
נתחמם כל האויר וגוף הבריות
בחום הקיץ שעבר עליו תמיד
מתחמם הוא עתה בחום קל
ומזיקו:
וסימניך תנורא שגירא. תנורא
שהוסק ביום פעמים ושלוש חם
הוא ונוח להסיקו בעצים
מועטים:
אישתא דסיתווא. קדחת של ימות
החורף מחממות את החולה בידוע
שהוא קשה מאד יותר מקדחת
המבערת בימות הקיץ:
וסימניך תנורא קרירא. צריך
עצים מרובים להסיקו אף זה
שהאויר צונן והגוף צונן והחולי
מבעירו בידוע שהוא חולי קשה:
מיגמר בעתיקתא קשה מחדתא.
מי שלמד והסיח דעתו ושכח קשה
לחזור וללמוד מה ששכח יותר
ממה שלא למד:
וסימניך טינא בר טינא. טיט
שגובלים אותו מטיט חומר כותל
ישן קשה לגבלו יותר מטיט של
עפר חדש:

"ולמה הוצרכו לכך?"

[שפעם אחת עלה מאור הלבנה, ודימו שהאיר מזרח, ושחטו את התמיד, והוציאוהו לבית השריפה].

ומי מיחליף?!

והתנאי:

"דבי אומר:

אינו דומה תימור של לבנה לתימור של חמה,
תימור של לבנה - מתמר ועולה במקל,
תימור של חמה - מפציע לכאן ולכאן".

תנא דבי רבי ישמעאל:

"יום המעונן היה, ומפציע לכאן ולכאן".

אמר רב פפא:

שמע מינה:

יומא דעיבא כוליה שימשא.

למאי נפקא מינה?

לשטוחי עורות.

אי נמי,

לכדדרש רבא:

אשה לא תלוש לא בחמה ולא בחמי חמה.

אמר רב נחמן:

זוהמא דשימשא קשי משימשא.

וסימניך: דנא דחלא. שברירי דשימשא - קשו משימשא.

וסימניך: דילפא.

כט, א

הרהורי עבירה קשו מעבירה.

וסימניך: ריחא דבישרא.

שילהי דקייטא קשיא מקייטא.

וסימניך: תנורא שגירא.

אישתא דסיתוא קשיא מדקייטא.

וסימניך: תנורא קרירא.

מיגמר בעתיקתא קשיא מחדתא.

וסימניך: טינא בר טינא.

[תימור של חמה - מפציע לכאן ולכאן].

מאי טעמא דרבי. דאמר תימור של חמה מפצע: **אילה זו.** לאו דווקא נקט שהרי אין קרנים לנקיבה: **למה נמשלה אסתר כאילת.** במס' מגילה (ד' טו:) אמרינן דאסתר אמרה מזמור זה כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה הימנה שכינה אמרה אלי אלי למה עזבתני: **הניחא למ"ד.** פלוגתא במסכת מגילה (דף ז.) איכא למאן דאמר מטמאה את הידים ואיכא למ"ד דאינה מטמאה את הידים דלאו ספר היא: **מוקים לה כרבי בנימין בר יפת.** כלומר דריש להאי שחר כר' בנימין בר יפת: **למה נמשלה תפלתן של צדיקים כו'. דהאי שחר לשון תפלה הוא דריש ליה כמו רוחי בקרבי אשחרך (ישעיה כו) למנצח על התפלה שהיא כאילת שכי' שמגדלת קרניה מפצילות בכל שנה ושנה נוסף בה פיצול אחד:**

אמר רבי אבהו:

מאי טעמיה?

דכתיב: "למנצח על אילת השחר" (תהלים כב, א),

מה אילה זו קרניה מפצילות לכאן ולכאן - אף שחר זה מפציע לכאן ולכאן.

אמר רבי זירא:

למה נמשלה אסתר לאילה?

לומר לה: מה אילה רחמה צר וחביבה על בעלה כל שעה ושעה כשעה ראשונה, אף אסתר היתה חביבה על אחשוורוש כל שעה ושעה כשעה ראשונה.

אמר רבי אסי:

למה נמשלה אסתר לשחר?

לומר לה: מה שחר סוף כל הלילה, אף אסתר סוף כל הנסים.

והא איכא חנוכה!

ניתנה לכתוב קא אמרינן.

הניחא למאן דאמר אסתר ניתנה לכתוב.

אלא למאן דאמר אסתר לא ניתנה לכתוב, מאי איכא למימר?

מוקים לה כרבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר.

דאמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר:

למה נמשלו תפלתן של צדיקים כאילת?

לומר לה: מה אילה זו כל זמן שמגדלת קרניה מפצילות - אף צדיקים, כל זמן שמרבין בתפלה תפלתן נשמעת.

"שָׁחַטוּ אֶת הַתִּמְדִּי [וְהוֹצִיאוּהוּ לְבֵית הַשְּׂרִיפָה.
הוֹרִידוּ כֹהֵן גָּדוֹל לְבֵית הַטְּבִילָה"].

אימת?

אי לימא בשאר ימות השנה - לא סגיא דלאו כהן גדול!
אלא ביום הכפורים - מאור הלבנה מי איכא!?

הכי קאמר:

וביום הכפורים, כי אמר: "ברק ברקאי", הורידו כהן גדול לבית הטבילה.

אימת אילימא כו'. קא סלקא דעתיה הורידו כהן גדול לבית הטבילה סיפא דמתניתין הוא וביום שטעו לשחוט את התמיד בלילה קאמר הורידו כ"ג לבית הטבילה לשחוט תמיד אחרי הטבילה אימת הוה האי טעות: אי נימא בשאר ימות השנה. דלאו יוה"כ ובסוף אחד מן החדשים כשהלבנה צומחת סמוך לעלות השחר:

לא סגי דלאו כהן גדול. לא דיי עבודת שאר ימים דלאו בכהן גדול:

מאור הלבנה מי איכא. לצמוח סמוך לשחר:

ה"ק וביום הכפורים כי אמר ברק ברקאי כו'. והוציאוהו לבית השריפה מסקנא דמילתא הוא והורידו כ"ג מילתא באפיה נפשיה היא ומהדר לאורויי בסדר עבודה דיוה"כ והכי קאמר כשהרואה אומר ברקאי היו מורידין כ"ג ביוה"כ לבית הטבילה שחרית:

לא זו בלבד. לא זבח לבדו שנשחט בלילה אמרו
ישרף:

אלא אף מליקת העוף וקמיצת המנחה בלילה
תשרף. דגמרי להו משחיטה דמליקת העוף
וקמיצת מנחה במקום שחיטת הזבחים הם:
מאי דהוה הוה. אי אפשר להחזירה:
הוא תני לה. להא מתניתין והוא אמר לה האי
תירוצא מדעתו:

כלי שרת מקדשין שלא בזמנו. והקומץ טעון
מתן כלי וכיון שקידש הקומץ בכלי לשם קומץ
אינו חוזר להיות טבל כמנחה שלא נקמצה ועל
כרחיה מאחר שזה קרוי קומץ אינך הוה
שירים:

כל הקרב ביום. כגון המנחות והלבונה והדם
והקטורת:

קדוש. בכלי שרת ביום ויקדש קדושת הגוף:
כל הקרב בלילה. כגון מנחת נסכים דאמר מר
(מנחות מד:) ומנחתם ונסכיהם אפילו בלילה:
קדוש. בכלי שרת קדושת הגוף אם נתנו בהן
בלילה:

קתני מיהת כל הקרב ביום קדוש ביום אבל
בלילה לא. אינו קדוש:

ליקרב. להיות כשר ליקרב אבל קדוש להיות
מוכשר באותה קדושה ליפסל בטבול יום
ובמחוסר כפורים אם נגע בו וביוצא אם יצא
ובלינה אם לן וזו גם היא נפסלת בלינה דקיי"ל
בובחים (דף פז.) עמוד השחר עושה לינה
ונפסלת קמיצת לילה שאין חוזרת עוד לטבלה:

פסולה. שלא נסדרה בשבת לעמוד שם שבעת
ימים כמשפטם והרי היא מחוסרת זמן [ול"י
דל"י פסולה דהא מסקנא דשמעתין לא חשיב
סידור יום ראשון סידור אלא כסידורו הקוף
וכמונח בקופסא דמי ולמה יפסול הלחם
בהקטרת הבזיכין והלא לא קידש השלחן
ללחם כלל אא"כ פירקו בשבת הבאה ויחזור
ויסדרנו והכי מוכח נמי מדקתני כיצד יעשה
אלמא יש תקנה לדבר וה"י גריס בפירוש ר"ח
איש רומי מתיב רבי זירא כוי והקטיר הבזיכין
בשבת כיצד יעשה וכו' ורבותא הוא דנקיט
אע"ג דהקטיר הבזיכין בשבת כמו שרגילין
לעשות יביא בזיכין אחרים ויסדר עם הלחם]:

כיצד יעשה יניחנו. על השלחן עד שבת הבאה:
תיקדש ותיפסל. כיון דכלי שרת מקדשין שלא
בזמנו ליפסל ויקדש השלחן את הלחם מאחד
בשבת ליפסול בסידור שלא בזמנו:

אמר רבא האי דקא מותיב שפיר קא מותיב
ואבוה דרבי אבין. דמותבי ליה מיניה לאו
שמעתתא דאמוראי אמר דנימא דאיתותב אלא
מתניתא תנא וצריכין אנו ליישב דלא ליקשו
מתניתא אהדדי ותוצינהו הכי קסבר תנא
דאבוה דר' אבין לילה לא הוי חסרון זמן הואיל
והיתה ראויה ליקדש בכלי שרת שחרית הלכך
כלי שרת מקדשין הקומץ בלילה:

אבל יום מחוסר זמן. דבר שאין זמנו היום עד
מחר והרי הוא מחוסר זמן יום שלם הוי חסרון
זמן וכ"ש זה שאינו זמנו לקדש עד יום השבת:

כי מטי בי שמשי. דלילי שבת שהיא ראויה
לקדש מחר תקדש על השלחן דקאמרת לילה
אין מחוסר זמן ותיפסל משום סידור לילה
ולשחרית נפסל בלינה:

שקדם וסילקו. סמוך לחשיכה ערב שבת:
שלא כמצותו. בחסרון זמן:

נעשה כמו שסידרו הקוף. שלא מדעתו שהרי
נסדר קודם ליל שבת על השלחן בשעה שהוא
מחוסר זמן דלא דמי לקומץ שנקמץ בלילה
ולחם שנסדר בלילה שבת דלאו מחוסר זמן הוא
וקדוש ליפסל (ועתה בשבת כשמגיע זמן עריכת
לחם הפנים הכהן יכנס שחרית ויסלק ויסדר
שנית) וכשמגיע זמנו אין השלחן מקדשו עד
שיסלקנו ממנו ויחזור ויסדרנו:

[שחטו את התמיד והוציאוהו לבית השריפה].

תני אבוה דרבי אבין:

"לא זו בלבד אמרו:

אלא אף מליקת העוף, וקמיצת מנחה בלילה - תשרף."

בשלמא "עולת העוף", מאי דהוה הוה,

כטב, אלא קומץ ^נהדרה ונהדר ונקמצה ביממא!

הוא תני לה והוא אמר לה:

כלי שרת מקדשין אפילו שלא בזמנו.

מיתבי:

"זה הפלל: כל הקרב ביום - קדוש ביום,

וכל הקרב בלילה - בלילה,

וכל הקרב בין ביום ובין בלילה - קדוש בין ביום בין בלילה".

קתני מיהת: "כל הקרב ביום קדוש ביום" -

"ביום" - אין,

בלילה - לא!

דילמא אינו קדוש ליקרב, אבל קדוש ליפסל.

מתיב רבי זירא:

"סידר את הלחם ואת הבזיכין אחר השבת,

הקטיר את הבזיכין בשבת - פסולה.

כיצד יעשה?

יניחנו לשבת הבאה.

שאפילו עמדה על השלחן ימים רבים אין בןך בלום" (מנחות ק.).

ואמאי? תקדוש ותפסל!

אמר רבא:

מאן דקא מותיב - שפיר קא מותיב.

ואבוה דרבי אבין נמי מתניתא קאמר.

וקסבר: לילה - אין מחוסר זמן,

יום - מחוסר זמן.

כי מטי בי שמשי תקדוש ותפסול!

אמר רבינא:

שקדם וסלקו.

מר זוטרא ואיתימא רב אשי אמר:

אפילו תימא בשלא קדם וסלקו,

כיון שסדרו שלא כמצותו, נעשה כמו שסדרו הקוף.

מצוה לשפשף ידיו. ניצוצות של מי רגלים הניתזין על רגליו שלא יצא בהן חוץ ונראה ככרות שפכה שאין מי רגליו מקלחין אלא שותתין וכרות שפכה אינו מוליד ויאמרו על בניו שאינם שלו:

במקומה. בנקב פי הטבעת אסור זה לקרות ק"ש. ידיו בבית הכסא מחיצה מפסקת ובית הכסא לפנים מהמחיצה וזה הכניס ידיו דרך חור שבמחיצה:

ורב חסדא אמר אסור. משום כל עצמותי תאמרנה וגוי (תהלים לה) טעמא משום כל עצמותי אבל משום זוהמת הריח לא וקשיא לרב פפא מתרוייהו:

במקומה נפיש זוהמא. שחמה היא שלא יצאה לאויר ולא נתפור ריחה:

הלכה בסעודה. כלומר הלכה זו אמרו בהלכות סעודה:

אדם. שיצא מתוך הסעודה להשתין מים נוטל ידו אחת אותה ששיפשף בה ניצוצות: **והפליג.** שהה:

נוטל שתי ידיו. דכיון שהפליג שעה אחת או שתיים הסיח דעתו מסעודתו ולא נזהר לשמור ידיו והן עסקניות:

לא יטול מבחוץ. שלא יאמרו עליו לא נטל:

ומחזיר הטפיח על האורחין. ה"ג לה בתוספתא [פ"ד] דברכות טפיח פך שיוצקין ממנו מים על הידים מחזירו על האורחים המסובין והשמש מחזירו עליהן ואומר יש בכס הצריך ליטול ואין זאת אלא להודיע שנטל זה שהכניס את ידיו:

לא אמרן. דלא יטול בחוץ אלא שאינו צריך עוד לאכול אלא לשתות הוא נכנס שהיו רגילין להאריך לשתות בשתיה אחר המזון ומיהו צריך ליטול שמא יתן פרוסה לתוך פיו:

מידע ידע דאנינא דעתיה. ולא חשדי ליה:

"זה הפלל היה במקדש:

[כל המיסוך את רגליו - טעון טבילה,

וכל המטיל מים - טעון קידוש ידים ורגלים].

בשלמא רגלים משום ניצוצות אלא ידים מאי טעמא?

אמר רבי אבא:

זאת אומרת:

מצוה לשפשף.

ל, א

מסייע ליה לרבי אמי,

דאמר רבי אמי:

אסור לאדם שיצא בניצוצות שעל גבי רגליו,

מפני שנראה ככרות שפכה, ומוציא לעז על בניו שהן ממזרים.

אמר רב פפא:

צואה במקומה, אסור לקרות קריאת שמע.

היכי דמי?

אי נראית - פשיטא!

אי לא נראית - לא ניתנה תורה למלאכי השרת!

לא צריכא דיושב נראית,

עומד - ואינה נראית.

ומאי שנא מצוה על בשרו?

דאיתמר:

צוה על בשרו, או שהיו ידיו בבית הכסא.

רב הונא אמר:

מוותר לקרות קריאת שמע.

ורב חסדא אמר:

אסור לקרות קריאת שמע.

במקומה - נפיש זוהמא,

שלא במקומה - ולא נפיש זוהמא.

תנו רבנן:

"הלכה בסעודה:

אדם יוצא להשתין מים נוטל ידו אחת ונכנס.

דיבר עם חברו והפליג - נוטל שתי ידיו ונכנס.

ובשהוא נוטל לא יטול מבחוץ ויכנס, מפני החשד.

אלא: נכנס ויושב במקומו ונוטל שתי ידיו, ומחזיר הטפיח על האורחין".

אמר רב חסדא:

לא אמרן אלא לשתות, אבל לאכול נוטל מבחוץ ונכנס,

דמידע ידע דאנינא דעתיה.

אמר רב נחמן בר יצחק:

ואנא אפילו לשתות נמי, מידע ידע דאנינא דעתאי.

מְשֻׁנָּה

אִין אָדָם נִכְנָס לַעֲזָרָה לַעֲבוּדָה אֶפְלוּ טְהוֹר עַד שְׁיִטְבּוֹל.

חֲמֵשׁ טְבִילוֹת וְעֶשְׂרֵה קְדוּשִׁין טוֹבֵל בְּהֵן גְּדוֹל וּמְקַדֵּשׁ בּוֹ בַּיּוֹם, וְכוּלָן בְּקִדְשׁ, עַל בֵּית הַפְּרוּהָ.
חוּץ מִזֹּו בְּלִבָּד.

פָּרְסוּ סְדִין שֶׁל בּוּץ בֵּינוּ לְבֵין הָעָם.

גְּמָרָא

"שְׁאַלוּ אֶת בֶּן זֹמָא:

טְבִילָה זֹו, לְמָה?

אָמַר לָהֶם:

וּמָה הַמְשֻׁנָּה מְקוּדֵשׁ לְקוּדֵשׁ,

וּמְמָקוֹם שְׁעֻנוֹשׁ כְּרַת לְמָקוֹם שְׁעֻנוֹשׁ כְּרַת - טְעוֹן טְבִילָה.

הַמְשֻׁנָּה מִחוּל לְקוּדֵשׁ,

וּמְמָקוֹם שְׁאִין עֻנוֹשׁ כְּרַת לְמָקוֹם שְׁעֻנוֹשׁ כְּרַת - אִינּוּ דִין שְׁטַעוֹן טְבִילָה?!

רַבִּי יְהוּדָה אָמַר:

סָרַךְ טְבִילָה הִיא זֹו,

כְּדִי שְׁיִזְכּוֹר טוֹמְאָה יִשְׁנָה שְׁבִידוֹ וַיִּפְרוֹשׁ."

כִּמְאִי קָא מִיפְלָגִי?

בְּאֲחוּלֵי עֲבוּדָה קָא מִיפְלָגִי.

לְבֵן זֹמָא - מִחִיל עֲבוּדָה.

לְרַבִּי יְהוּדָה - לֹא מִחִיל עֲבוּדָה.

ל,ב

וְלְבֵן זֹמָא מִי מִחִיל?

וְהִתְנַיָּא:

"כְּהֵן גְּדוֹל:

שְׁלֹא טַבֵּל וְלֹא קִידֵשׁ בִּין בְּגַד לְבָגַד, בִּין עֲבוּדָה לַעֲבוּדָה - עֲבוּדְתוֹ כְּשֶׁרָה.

אֶחָד כְּהֵן גְּדוֹל וְאֶחָד כְּהֵן הַדְּיוּט,

שְׁלֹא קִידֵשׁ יְדִיו וְרַגְלָיו שְׁחֲרִית וְעַבְד עֲבוּדָה - עֲבוּדְתוֹ פְּסוּלָה!"

אָלֵא. לְמִיָּקָם עֲשָׂה קָא מִיפְלָגִי:

לְבֵן זֹמָא - קָאִי בְּעִשָּׂה.

לְרַבִּי יְהוּדָה - לֹא קָאִי בְּעִשָּׂה.

וּמִי אֵית לִיהָ לְרַבִּי יְהוּדָה הָאִי סְבָרָא?

וְהִתְנַיָּא:

"מְצוּרַע טוֹבֵל וְעוֹמֵד בְּשַׁעַר נִיקְנוֹר.

רַבִּי יְהוּדָה אָמַר:

אִינּוּ צְרִיךְ טְבִילָה, שְׁכַבְר טַבֵּל מִבְּעָרְבִי!"

הֵהוּא כְּדַתְנֵי טַעְמָא: שְׁכַבְר טַבֵּל מִבְּעָרְבִי.

וְדַקְאָרֵי לָהּ מֵאִי קָאָרֵי לָהּ?

מִשּׁוּם דְּקָא בְּעִי לְמַרְמָא אַחֲרִיתֵי עֲלֵיהּ:

"לְשִׁכַּת הַמְצוּרַעִין שְׁשָׁם מְצוּרַעִין טוֹבְלִין.

רַבִּי יְהוּדָה אָמַר:

לֹא מְצוּרַעִין בְּלִבָּד אָמְרוּ, אָלֵא כָּל אָדָם!"

מִתְנִי'

לַעֲבוּדָה. לאו דוקא דאין אדם נכנס לעזרה עד שיטבול וטעמא מפרש בגמרא:

חמש טבילות וכו'. יליף לה בגמרא:

על בית הפרוה. על גג לשכת בית הפרוה:

חוץ מזו. הראשונה שאינה באה חובה ליום הכפורים דהא כל יומא נמי איתא אבל טבילות הבאות חובה ליוה"כ כתיב בהן במקום קדוש בעניינא דאחרי מות:

גמ'

טבילה זו. של כל שחרית למה לטהור:

ומה המשנה מקודש וכו'. כהן גדול בחמש עבודות ביוה"כ המשתנות מחוץ לפנים ומפנים לחוץ ששני המקומות קדש ועל שניהן ענוש כרת הנכנס בטומאה:

טעון טבילה. בין עבודה לעבודה כדיליף בפרקין (דף לב). וזה הבא מביתו לעזרה שהוא מחול אל הקדש וכו':

סרך טבילה היא זו. אין כאן חובה מן התורה אלא לסרך ולתפוש בשם טבילה כדי לעלות על לב שאין טבילה אלא לטמאין ולתת ללבו אם יש טומאה עליו ויזכור טומאה ישנה שיש עליו ושכחה ויפרוש מלבא לעזרה היום עד שיעריב שמשו אחר הטבילה ולא יעבוד היום:

באחולי עבודה. אם לא טבל שחרית ועבד:

לבן זומא. דאמר דאורייתא היא שהרי ניתן ק"ו לדרש הויא עבודתו מחוללת: **לרבי יהודה.** דאמר דרבנן היא לא מחיל:

ולבן זומא מי מחיל. והא מכהן גדול ביום הכפורים יליף לה והוא עצמו שלא טבל ולא קדש ביוה"כ בין בגדי זהב לבגדי לבן שהוא משנה בה עבודתו כשירה:

אחד כ"ג כו' עבודתו פסולה. בפרק שני דזבחים (דף יט): ילפינן דכשלא רחוץ ידים ורגלים מחלל עבודה:

לבן זומא קאי עליה בעשה. מק"ו דכ"ג שעובר בעשה כדכתיב (ויקרא טז) ורחץ את בשרו במים ולבשם:

ומי אית ליה לר' יהודה הך סברא. דמתני' שיהיו כל הנכנסין לעזרה צריכין טבילה:

מצורע. בשמיני שלו אע"פ שטבל בשביעי כדכתיב (שם יד) והיה ביום השביעי יגלח וגו' חוזר וטובל בשמיני כשמביא קרבנותיו:

ועומד בשער ניקנור. להכניס ידיו ורגליו בפנים למתן בהונות מדם האשם ושמן הלוג:

כדתני טעמא שכבר טבל בערב. רבי יהודה לטעמיה דאמר אין טבילת שחרית הבאים לעזרה אלא לזכור טומאה ישנה וזה אין צריך לכך שהרי טבל אמש לכל טומאה שעליו:

ודקארי לה מאי קארי לה. מי שעוסק במשנה זו להשיב ממנה בבית המדרש למה נתעסק הלא טעם מפורש בה:

לשכת מצורעין. למה נקראת לשכת מצורעים:

ששם מצורעים טובלין. בשביל שמכניסין בהונותיהן לעזרה:

לָא קשׁיא:
הָא - דְּטָבִיל,
וְהָא - דְּלֵא טָבִיל.

אי דְּלֵא טָבִיל הָעֵרֵב שְׁמֵשׁ בְּעֵי!

אָלֵא,
אידי וְאידי דְּטָבִיל,
הָא - דְּאַסַּח דְּעֵתִיה,
הָא דְּלֵא אַסַּח דְּעֵתִיה.

אי אַסַּח דְּעֵתִיה - הַזֹּאת שְׁלִישֵׁי וּרְבִיעֵי בְּעֵי!
דְּאָמַר רַבִּי דּוֹסְתָאֵי בַר מֵתוֹן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:
הָסַח הַדַּעַת צְרִיד הַזֹּאת שְׁלִישֵׁי וּשְׁבִיעֵי!

אָלֵא אידי וְאידי דְּלֵא אַסַּח דְּעֵתִיה,
וְלֵא קשׁיא:
הָא - דְּטָבִיל עַל דַּעַת בִּיאַת מְקַדָּשׁ,
הָא דְּלֵא טָבִיל בְּעֵרֵב עַל דַּעַת בִּיאַת מְקַדָּשׁ.

וְאי בְּעֵית אֵימָא:
תְּנִי: לֹא מְצוֹרְעִין אָמְרוּ אָלֵא כָּל אָדָם.

רַבִּינָא אָמַר:
רַבִּי יְהוּדָה לְדַבְרֵיהֶם דְּרַבְּנֵן קָאמַר לְהוּ,
לְדִידִי - מְצוֹרְעֵי אֵין צְרִיד טָבִילָה,
לְדִידְכוּ - אוּדוּ לִי אֵיזִי מִיְהַת דְּלֵא מְצוֹרְעִין בְּלָבַד אָמְרוּ אָלֵא כָּל אָדָם.

וְרַבְּנֵן?

מְצוֹרְעֵי - דִּישׁ בְּטוּמְאָה,
כָּל אָדָם - לֹא דִישׁ בְּטוּמְאָה.

אָמַר לִיה אַבְיֵי לְרַב יוֹסֵף:
נִימָא רַבְּנֵן דְּפִלְגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה כְּכֹן זוּמָא סְבִירָא לְהוּ,
וְהָאֵי דְּקֵתְנִי מְצוֹרְעֵי לְהוּדִיעָה כַּחוּ דְּרַבִּי יְהוּדָה,
אוּ דִילְמָא שְׂאֵנִי מְצוֹרְעֵי דְּדִישׁ בְּטוּמְאָה?

אָמַר לִיה:
שְׂאֵנִי מְצוֹרְעֵי דְּדִישׁ בְּטוּמְאָה.

רש"י

חוצץ או אינו חוצץ. לר' יהודה דאמר מפני סרך טבילה בעלמא היא פסלה בה חציצה כשאר טבילות או דילמא כיון דאינה באה אלא להזכירו על הטומאה ישנה ולא לטהר בה היא באה לא פסלה בה חציצה:
שמה ביאה. לענין טבילה זו וצריך לטבול אם בא להכניס אחד מאיבריו לעזרה:

אמר ליה אביי לרב יוסף:

טבילה זו⁸⁶,

לא, א חוצץ, או אינו חוצץ?

אמר ליה:

כל דתקון רבנו כעין דאורייתא תקון.

אמר ליה אביי לרב יוסף:

ביאה במקצת - שמה ביאה או לא?

אמר ליה:

בהונות יוכיחו,

שהן ביאה במקצת,

ותנא:

"מצורע טובל ועומד בשער ניקנור".

מהו שיעשה סכין ארוכה.
 לפטור עצמו מן הטבילה ויעמוד
 חוץ לעזרה ויושיט ידו לפנים
 וישחוט מי מיפטר בהכי מן
 הטבילה או דילמא בעי טבילה
 ולענין הכשירה דקרבן לא קא
 מיבעיא ליה דאף על גב דעמד
 מבחוץ ושחט כשירה דתניא
 בזבחים (דף לב:) בן הבקר לפני
 ה' ולא שוחט לפני ה' :

תיבעי לבן זומא. דמחמיר בה :
תיבעי לרבנן דפליגי עליה
דר"י. ואמרו כל אדם לא בעו
 טבילה :
לגואי. הנכנס לה :

איבעיא להו:

מהו שיעשה סכין ארוכה וישחוט?

תיבעי לבן זומא.

תיבעי לרבנן דפליגי עליה דרבין יהודה.

"תיבעי לבן זומא".

עד כאן לא מחייב בן זומא אלא לגואי, אבל לבראי,
 או דילמא אתי לאימשובי.

"תיבעי לרבנן דפליגי עליה דרבין יהודה".

עד כאן לא קאמר רבנן התם דלא קא עביד עבודה,
 אבל הקא דקא עביד עבודה.
 או דילמא לא שנא?

תיקו.

"חמש טבילות ועשרה קידושין טובל [כהן גדול ומקדש בו ביום, וכולן בקדש, על בית הפרוה]."

תנו רבנן:

"חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום, וכולן בקדש בבית הפרוה,

חוץ מראשונה שהיתה בחול על גבי שער המים, ובצד לשפתו היתה".

אמר אביי:

שמע מיניה: עין עיטם גבוהה מקרקע עזרה עשרים ושלש אמות.

דתנן:

"כל הפתחים שהיו שם גובהן עשרים אמה ורחבן עשר אמות,

חוץ משל אולם" (מידות ב, ג).

ותנא:

"ורחץ ... בשורו"⁸⁷ (ויקרא טו, ג).

במים" - במי מקוה,

"כל בשורו" - במים שכל גופו עולה בהן.

ובמה הן?

אמה על אמה ברום שלש אמות,

ושיערו חכמים מי מקוה - ארבעים סאה".

לא, ב והא איכא אמה תקרה ואמה מעזיבה!

שערים דבית המקדש, כיון דשישא ניהו, כמשהו עבדי להו.

והא איכא האיך משהו!

כיון דלא הואי אמתא - לא חשיב לה.

רס"י

עין עיטם. ממנו באה אמת המים לבית טבילת שער המים שעל החומה ולפי ענין המקראות נראה לי שהוא מעיין מי נפתוח האמור בספר יהושע (טו) שמשם הגבול משפע ויורד למזרח ולמערב והוא הגבול בכל ארץ ישראל והך מילתא דאביי משום דאמרינן בזבחים (דף נד:) סבור למיבנייה לבית המקדש בעין עיטם אמרי ניחת ביה פורתא דכתיב (דברים לג) ובין כתפיו שכן דשמעינן מיניה שהוא גבוה מן הכל ולא פריש מנא ליה ופריש ליה אביי הכא:

גבוה מקרקע עזרה עשרים ושלש אמות. כמדת גובה שער המים ובנין כלי של שלש אמות מלמעלה להחזיק ארבעים סאה שאי אפשר למים לעלות להר שהוא גבוה ממקום שנובעין שם:

חוץ משל אולם. שגבהו ארבעים ורחבו עשרים:

והאיכא אמה. עובי תקרה על חלל השער:

ואמה מעזיבה. של טיט וחול מגובל יחד להיות המים נוחין שם לבד עומק החלל שלש אמות שחשבת:

במשהו עביד ליה. תקרה שלהן:

רש"י

שעבודת היום בבגדי בוץ. שיש היום עליו עבודה שהיא בבגדי בוץ לפי שאינו רגיל לשרת בלא שמנה בגדים ויש מהן של זהב כגון ציץ וחשן ואפוד ופעמוני המעיל:

["פָּרְסוּן] סָדִין שֶׁל בּוּץ [בֵּינוּ לְבֵין הָעַם].

מאי שנא של בוץ?

כְּדָאֲמַר רַב כְּהֵנָּא:

כְּדִי שְׂיִכִיר שְׁעֻבֹדַת הַיּוֹם בְּבִגְדֵי בּוּץ,
הָכָא נִמְי שְׂיִכִיר שְׁעֻבֹדַת הַיּוֹם בְּבִגְדֵי בּוּץ.

מתני'

ונסתפג. מתעטף באלונטית של בגד לספוג מים שעל בשרו ונסתפג ונתקנח:

וקידש ידיו ורגליו. מן הכיור כדיליף לקמן (דף לב.) שצריך לכל חליפות בגדי היום קידוש לפשיטה קידוש ללבישה וטבילה ראשונה זו שהפשיטה של בגדי חול היא לא הוצרך לקדש על הפשיטה:

קיצו. מפרש בגמרא:

ומירק אחר. וגמר כהן אחר שחיטה לפי שאין קבלת הדם כשירה אלא כבהן גדול וצריך למחר ולקבל:

על ידו. בשבילו כמו קוצץ אדם ע"י עצמו (ב"מ דף צג.) אי נמי על ידו לשון אחריו וסמוך לו והרבה יש בספר עזרא על ידו החזיק פלוני את החומה (נחמיה ג):

קטורת של שחר היא היתה קריבה וכו'. בגמ' מפרש:

מחמין לו חמין. מבערב יום הכפורים ומטילין ביום הכפורים לתוך חקק בנין בית טבילתו:

שתפיג. להמיר מיד צינתו במקצת כמו ויפג לבו (בראשית מה) מפגיגין טעמן (ביצה דף יד.) וריחו לא נמר (ירמיה מח) מתרגמינן וריחו לא פג:

גמ'

רבנן. תלמידי דרב פפא אמרו כך לפניו: **הא.** מתני' דלא תנן בה שני קידושים בטבילה ראשונה:

דלא כר"מ. דפליג במתני' בטבילה שניה אדרבנן שהיו מקדימין קידוש לפשיטה והוא הקדים פשיטה לקידוש דתנן ר' מאיר אומר פשט וקידש ושמעין מנייה דס"ל דשני קידושין שהוצרך הכתוב בין בגד לבגד כדיליף לקמן תרווייהו משום לבישת בגדים המתחלפים תחת הראשונים הוא וקאמרי מתני' לאו דכוותיה תנן דאי ר"מ בטבילה ראשונה נמי ניבעי תרי קידושי דהא בגדי קדש הוא בא ללבוש:

חד אפשיטה. והלכך הכא דפשיטה דבגדי חול היא לא בעיא קידוש והכא גבי טבילה שניה שנחלק ר' מאיר להקדים פשיטה לקידוש לאו משום דס"ל קידוש ראשון שכל טבילה מחמת לבישה בא אלא בגזירת הכתוב פליגי:

ופשט ורחץ ורחץ ולבש. ופשט את בגדי הבד אשר לבש וגוי' וסמך ליה ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו והטיל הכתוב רחיצה בין פשיטה ללבישה והאי ורחץ דרשינן ליה לקמן לענין קידוש וילפינן מנייה תרי קידושי דשדינן ורחץ אופשט ואולבש כאילו כתיב ורחץ תרי זימני:

ר"מ סבר מקיש. קידוש פשיטה לקידוש של לבישה מה לבישה לובש ואח"כ מקדש קידוש השני כדאמרינן לקמן הכל מודים בקידוש שני כשהוא לבוש מקדש ויליף לה מקראי אף קידוש של פשיטה פושט ואח"כ מקדש ורבנן סברי מה לבישה כשהוא לבוש מקדש ולדברי הכל קידוש בתרא אחר לבישה אף פשיטה כשהוא לבוש בגדים שהוא בא לפשוט מקדש ואח"כ פושט:

ומי מצית אמרת. דלא מצריך ר"מ אטבילה ראשונה תרי קידושי:

והתניא כו'. וגם טבילה ראשונה תניא מדלא מצרכו ליה רבנן אלא חד קידוש אלא טעמא דר"מ משום דקסבר תרווייהו משום בגדים שהוא לובש הוה:

אמר להו אי תניא. בהדיא דמצריך ליה תרי קידושי תניא ומההיא איכא למשמע דטעמא דר"מ משום תרווייהו אלבישה אבל אי לא אשכחינו מר

רש"י

עשרה קידושי. לחמש

טבילות:

תשעה הוו. דחסרא ליה טבילה

ראשונה חד קידוש:

אמרי לך רבנן. קידוש עשירי

החסר כאן:

קידושא בתרא. כשגמר עבודת

כל היום ופושט בגדי קודש

משנה

פשט, ירד וטבל, עלה ונסתפג.

הביאו לו בגדי זהב, ולבש, וקידש ידיו ורגליו.

הביאו לו את התמיד, קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו.

קבל את הדם וזרקו.

נכנס להקטיר קטורת של שחר,

ולהיטיב את הנרות,

ולהקריב את הראש ואת האברים והחביתין ואת היין.

קטורת של שחר היתה קריבה בין דם לאברים.

של בין הערבים בין אברים לנסכים.

אם היה פהו גדול זקן או איסטניס,

מחמין לו חמין, ומטילין לתוך הצונן כדי שתפיג צינתו.

גמרא

אמרוהו רבנן קמיה דרב פפא:

הא דלא קרבי מאיר.

דאי רבי מאיר,

כיון דאמר: ⁸⁸ תרי קידושי אלבישה עביר להו,

הכא נמי ליעביד תרי קידושי אלבישה!

אמר להו רב פפא:

בין לרבנן בין לרבי מאיר חד אפשיטה דבגדי קודש,

וחד אלבישה.

והכא בהא קא מיפלגי:

"**ופשט ... ורחץ ... ולבש**" ⁸⁹ (ויקרא טז, כג-כד).

רבי מאיר סבר: מקיש פשיטה ללבישה,

מה לבישה לובש ואחר כך מקדש, אף פשיטה פושט ואחר כך מקדש.

ורבנן סברי: מקיש פשיטה ללבישה,

מה לבישה כשהוא לבוש מקדש, אף פשיטה כשהוא לבוש מקדש.

אמרו ליה רבנן לרב פפא:

ומי מצית אמרת הכי?

והתניא:

"**פרסו סדיו של בוש בינו לבין העם,**

ופשט וירד וטבל עלה ונסתפג,

הביאו לו בגדי זהב ולבש וקידש ידיו ורגליו.

רבי מאיר אומר:

פשט וקידש ידיו ורגליו,

ירד וטבל, עלה ונסתפג,

הביאו לו בגדי זהב, ולבש וקידש ידיו ורגליו!"

אמר להו:

אי תניא תניא.

בשלמא לרבי מאיר,

לב, א, היינו דמשכחת לה ⁸⁸ ^ **עשרה קידושי,**

⁸⁸ לד, ב במשנה.

⁸⁹ ופשט את בגדי הבד אשר לבש בכואו אל הקודש והניחם שם ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו

אַלֶּא לְרַבֵּנוּ תִשְׁעָה הוּוּ!

אָמְרֵי לֶךְ רַבֵּנוּ:

קִידוּשָׁא בְּתַרְא כִּי פְּשִׁיט בְּגְדֵי קֹדֶשׁ וְלִבִּישׁ בְּגְדֵי חוּל, עֵבִיד לִיה הֵתָם.

תְּנוּ רַבֵּנוּ:

"וּבֹא אֶהְרֹן אֶל אֱהֶל מוֹעֵד" (ויקרא טז, כג).

לָמָּה הוּא בָּא?

אֵינּוּ בָּא אֶלֶּא לְהוֹצִיא אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַמִּחְתָּה,

וְכָל הַפְּרָשָׁה בּוֹלֶה נֶאֱמָרָה עַל הַסֵּדֶר, חוּץ מִפְּסוּק זֶה."

מֵאֵי טַעְמָא?

אָמַר רַב חֲסֵדָא:

גְּמִירֵי חֲמִישׁ טְבִילוֹת וְעִשְׂרֵה קִידוּשֵׁין טוֹבֵל כֹּהֵן גְּדוֹל וּמְקַדֵּשׁ בּוֹ בַּיּוֹם,

וְאֵי כְּסִדְרוֹן לֹא מִשְׁכַּחַת לְהוֹ אֶלֶּא שְׁלֹשׁ טְבִילוֹת וְשִׁשָּׁה קִידוּשֵׁין.

ולבש את בגדיו. שמונה בגדים המיוחדים לו כל ימות השנה: מעבודה לעבודה. מעבודת פנים לעבודת חוץ וה"ה מחוץ לפנים ולקמן מסיים מילתיה וקתני חמש עבודות הוו הרי חמש טבילות:

כתונת בד קודש ילבש ורחץ במים וגו'. הרי כשהוא משנה מעבודת התמיד להתחיל בעבודת היום שהיא פנימית כדכתיב בתריה ולקח את שני השעירים וגוי וכוליה עניינא:

ואומר בגדי קדש הם. בתוך מקרא זה עצמו לדרוש יש לך שלש תיבות הללו שהן יתירות כולן ולקמיה מפרש מאי דרשה: **וחמש עבודות הן.** אתיא בין לרבי בין לר"י:

ת"ל ופשט ורחץ וגו'. הך מילתא רבי קאמר לה דגמר טבילות מורחץ במים דכתיב בבגדי לבן ואיתר ליה האי קרא דר"י ודריש לה לקידושין ופשט ורחץ ורחץ ולבש הטיל הכתוב ורחץ בין ופשט ולבש ליתן רחיצה לפשיטה ורחיצה ללבישה:

מה מקום שאין טעון טבילה. כל ימות השנה הבא לעבוד אין טעון טבילה מן התורה אלא מדברי סופרים לזכור טומאה ישנה:

טעון קידוש. דכתיב (שמות מ) בבואם אל אהל מועד ובקרבתם אל המזבח ירחצו:

מקום שטעון טבילה. ביוה"כ לכל חליפות בגדים:

מה לבישה טעון קידוש. דנפקא לן מק"ו מטבילה כדאמרן ומופשט ורחץ לא דריש ר"א בר"ש שטעון קידושין דמיבעי ליה לטבילה להחליף בבגדי זהב כר"י יהודה:

תניא:

"אמר רבי יהודה:

מנין לחמש טבילות ועשרה קידושין שטובל בהן גדול ומקדש בו ביום? תלמוד לומר: **"ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הבד."**

ורחץ את פשרו במים במקום קדוש,

ולבש את בגדיו ויצא ועשה"⁹⁰ (ויקרא טז, כג-כד).

הא למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון טבילה.

אמר רבי:

מנין לחמש טבילות ועשרה קידושין שטובל בהן גדול ומקדש בו ביום?

שנאמר: "פתנת-בד קדש ילבש ומקנסי-בד יהיו על-בשרו ובאבנט בד יחגה,

ובמזנפת בד יאנף בגדי-קדש הם ורחץ במים את-בשרו ולבשם" (ויקרא טז, ד).

הא למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון טבילה.

ואומר: "בגדי קדש הם" - הוקשו כל הבגדים פולן זה לזה.

וחמש עבודות הן:

תמיד של שחר בבגדי זהב,

עבודת היום בבגדי לבן,

אילו ואיל העם בבגדי זהב,

כף ומחתה בבגדי לבן,

תמיד של בין הערבים בבגדי זהב.

ומנין שכל טבילה וטבילה צריכה שני קידושין?

תלמוד לומר: **"... ופשט ... ורחץ" "ורחץ ... ולבש"**⁹¹ (ויקרא טז, כג-כד).

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר:

קל וחומר:

ומה במקום שאין טעון טבילה, טעון קידוש, מקום שטעון טבילה, אינו דין שטעון קידוש?

אי מה להלן. קידוש אחד, אף כן קידוש אחד?

תלמוד לומר: **"ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הבד אשר לבש"** (ויקרא טז, כג).

מה תלמוד לומר: **"אשר לבש"?**

בלום אדם פושט אלא מה שלבשו

אלא להקיש פשיטה ללבישה,

מה לבישה טעון קידוש אף פשיטה טעון קידוש."

⁹⁰ ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הבד אשר לבש כבואו אל הקודש והניחם שם ורחץ את בשרו במים במקום קדוש

⁹¹ ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הבד אשר לבש כבואו אל הקודש והניחם שם ורחץ את בשרו במים

כפרתן מרובה. שמשמש בהן כל ימות השנה אבל עבודת פנים דיום הכפורים אינה מכפרת אלא על טומאת מקדש וקדשיו כדאמרינן בשבועות (דף ז:):
נפקא ליה מדרבי. כתונת בד קדש ילבש ורחץ במים ולבשם:
א"ר וכו'. לפרושי מתניתא דלעיל קא מהדר:
היינו דקתני. במילתא דרבי ואומר בגדי קדש הם והכי דריש ליה תלה הכתוב טעם הטבילה בשביל שהם בגדי קדש ללמדך שכל חליפות בגדי קדש בו ביום טעונין טבילה ובגדי זהב גם הם קדש:

"אמר רבי יהודה:

מנין לחמש טבילות ועשרה קידושין שטובל בהן גדול ומקדש בו ביום? תלמוד לומר: **"ובא אהרן אל אהל מועד ... ורחץ את בשרו במים במקום קדוש"**⁹² (ויקרא טז, כג-כד).
 הא למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון טבילה".

אשפחן מבגדי לבן לבגדי זהב, מבגדי זהב לבגדי לבן מנין?

לב, תנא רבי רבי ישמעאל:

"קל וחומר: מה בגדי זהב שאין בהן נכנס בהן לפני ולפנים טעון טבילה, בגדי לבן שנכנס בהן לפני ולפנים אינו דין שטעון טבילה?!"

איכא למפרך:

מה לבגדי זהב שכן כפרתן מרובה!

אלא, נפקא ליה מדרבי.

"אמר רבי:

מנין לחמש טבילות ועשרה קידושין שטובל בהן גדול ומקדש בו ביום? תלמוד לומר: **"מתנת בד קדש ילבש ... ורחץ במים את-בשרו ולבשם"** (ויקרא טז, ד).
 הא למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון טבילה.

אשפחן מבגדי זהב לבגדי לבן.

מבגדי לבן לבגדי זהב מנין?

תנא רבי רבי ישמעאל:

"קל וחומר:

מה בגדי לבן שאין כפרתן מרובה - טעונין טבילה, בגדי זהב שכפרתן מרובה - אינו דין שטעונין טבילה?!"

איכא למפרך:

מה לבגדי לבן שכן נכנס בהן לפני ולפנים!

היינו דקתני:

"ואומר: בגדי קדש הם ורחץ את בשרו במים ולבשם" (ויקרא טז, ד).

⁹² ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הבד אשר לבש בכואו אל הקודש והניחם שם ורחץ את בשרו במים במקום קדוש

רש"י

האי בטבילה כתיב. דהא כתיב
 בשרו: הכי גרסינן אם אינו ענין
 לטבילה דנפקא ליה מבגדי קדש
 הם תנהו לענין קידוש:
 הא קמ"ל. מדאפקי בלשון
 טבילה דילפינן טבילה מיניה:
 מה קידוש במקום קדוש.
 כדכתיב בה במקום קדוש אף
 טבילות הבאות מחמת מחלפות
 היום במקום קדוש אבל טבילה
 ראשונה לא ילפת מיניה דהא
 לאו דאורייתא היא:
 ור' יהודה. דמפקא ליה להאי
 קרא לטבילת בגדי זהב לא
 דריש בגדי קדש הם קידוש מנא
 ליה:

"וְחָמֵשׁ עֲבוֹדוֹת הֵן:

תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר - בְּבִגְדֵי זָהָב,

עֲבוֹדַת הַיּוֹם - בְּבִגְדֵי לְבָן,

אֵילּוּ וְאֵיל הָעֵץ - בְּבִגְדֵי זָהָב,

כַּף וּמִחְתָּה - בְּבִגְדֵי לְבָן,

תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבִים - בְּבִגְדֵי זָהָב.

וּמָנִין שֶׁכָּל טְבִילָה וְטְבִילָה אֲרִיכָה שְׁנֵי קִידוּשִׁין?

תְּלִמּוּד לּוֹמַר: "וּפְשִׁט ... וְרַחֵץ ... וְרַחֵץ ... וְלָבַשׁ" (ויקרא טז, כג-כד).

האי בטבילה כתיב!

אם אינו ענין לטבילה, דנפקא ליה: מ"בגדי קדש הם",

תנהו ענין לקידוש.

ולכתביה רחמנא בלשון 'קידוש'!

הא קא משמע לן:

דטבילה כקידוש,

מה קידוש במקום קדוש, אף טבילה במקום קדוש.

ורבי יהודה - קידוש מנא ליה?

נפקא ליה מדרבי אלעזר ברבי שמעון.

אמר רב חסדא כו'. קסבר רב חסדא דוקא אייר ופשט ורחץ ורחץ ולבש שני קידושין בין פשיטה ולבישה אחד לפני טבילה ואחד לאחריה קודם לבישה:

מפקא מדרי' מאיר. מוצאת היא מכלל דבריו של ר"מ לא סבירא ליה כר"מ דאע"ג דאמרינן במתניתין פשט וקידש ידיו ורגליו דס"ל קידוש שלפני הטבילה אחר פשיטה הוא פליג עליה מיהא בקידוש שני דקאמר אחר לבישה הוא כדקתני ברייתא דר"מ לעיל לבש קידש ידיו ורגליו:

הכל מודים. ואפילו רבי שהקידוש הסמוך לפני העבודה כשהוא לבוש מקדשו. לא רב חסדא. דאמר מילתיה דרבי דוקא בעי שני קידושין בין פשיטה ללבישה:

אית ליה דרב אחא. דאמר קידוש אחר לבישה בעינן: **לא רב אחא.** דבעי קידוש סמוך לעבודה:

אית ליה דרב חסדא. דבעי לרבי שני קידושין כשהוא ערום דאם כן דאית להו בהדדי הוו ליה לרבי ג' קידושין בכל טבילה ב' כשהוא ערום ואחד כשהוא [לבוש]:

אמר רב חסדא:

הא דרבי מפקא מדרי' מאיר, ומפקא מדרי'.

מפקא מדרי'.

דאילו רבנן אמרי: כשהוא לבוש מקדש, ואיהו אמר: כשהוא פושט מקדש.

ומפקא מדרי' מאיר:

דאילו רבי מאיר אמר: הך קידוש בתרא כשהוא לבוש מקדש, ואיהו אמר: כשהוא פושט מקדש.

אמר רב אחא בר יעקב:

הכל מודין בקידוש שני שלובש ואחר כך מקדש.

מאי טעמא?

דאמר קרא: **"או בגשתם אל המזבח"**⁹³ (שמות ל, כ-כא),

מי שאינו מחוסר אלא גישה, יצא זה שמחוסר לבישה וגישה.

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי:

לא רב חסדא אית ליה דרב אחא בר יעקב.

ולא רב אחא בר יעקב אית ליה דרב חסדא.

דאם כן, לרבי הוו ליה חמיסר קידושין.

ברוב שנים. הכשר שחיטה בצמצום:
 וכי מאחר ששינו. בשחיטת חולין ורובו של אחד כמוהו ממילא שמעינן רוב שנים כשנים:
 למה שנינו. בצדה רוב אחד בעוף וכו':
 יכול יהא פסול מדרבנן. הואיל וכל עצמו לדם הוא צריך פסול וכי תנן רובו של אחד כמוהו בחולין תנן:
 לכך שנינו כו'. ממשנה יתירא חדא בחולין וחדא בקדשים מדקאמר ריש בן לקיש דלפרושה הך דסדר יומא תנן לה דשחיטת חולין שמע מינה קרצו דהכא ברוב שנים:
 מצוה למרק. כדי להוציא את הדם יפה:

"הביאו לו את התמיד, קרצו [ומירק אחר שחיטה על ידו]."

מאי "קרצו"?

אמר עולא:
לישנא דקטלא הוא.

אמר רב נחמן בר יצחק:

מאי קרא?

"עגלה יפה-פיה מצרים קרין מצפון בא בא" (ירמיה מו, ט).

מאי משמע?

בדמתרגם רב יוסף:

מלכא יאי הוה מצרים, עממין קטולין מצפונא ייתון עלה.

קרצו בכמה?

אמר עולא:

ברוב שנים.

וכן אמר רבי יוחנן:

ברוב שנים.

ואף ריש לקיש סבר:

ברוב שנים.

דאמר ריש לקיש:

וכי מאחר ששינו "רובו של אחד במוהו" (חולין כז).

למה שנינו: "רוב אחד בעוף ורוב שנים בבמה",

לפי ששינו: "הביאו לו את התמיד קרצו ומירק שחיטה על ידו, וקיבל את הדם וזרקו".

יכול לא מירק יהא פסול?

אם כן הויא ליה עבודה באחר,

ותניא:

"כל עבודות יום הנפורים אינן נשרות אלא בו!"

הכי קאמר:

יכול יהא פסול מדרבנן.

לגא לך שנינו: "רוב אחד בעוף ורוב שנים בבמה".

וכי מאחר דאפילו פסולא מדרבנן ליכא - למה לי למרק?

מצוה למרק.

רס"י

אבני מסדר מערכה משמיה
דגמרא. מנה סדר עבודות של כל יום ויום:
משמיה דגמרא. דכוליה ישיבה דרבנן דבי מדרשא:
ואליבא דאבא שאול. דאמר בפ"ק הטבת כל הנרות קודמות (לכל) לקטורת:
מערכה גדולה. שעליה יקטירו כל הקטרות:
קודמת. לסדר לפני המערכה שניה שעושין בקרן מערבית דרומית משוך מן הקרן ד' אמות לצד צפון כדתנן במסכת תמיד (דף כט.):
של קטורת. שממנה חותין גחלים להכניס למזבח פנימי שחרית וערבית להקטיר עליה קטורת תמיד פרס שחרית ופרס בין הערבים:
לסידור שני גזירין. שמסדרין על מערכה גדולה וכולהו טעמי מפרש לקמיה:
לדם התמיד. לשחיטה ולזריקה:
קטורת. של מזבח הפנימי קודמת לאברים להקטיר אברי התמיד על מזבח החיצון:
למנחה. מנחת נסכו של תמיד ונסכיהן דכתיב (במדבר כח) ועשירית האיפה סולת למנחה וגו':
לנסכין. לנסך יינו של תמיד:
ונסכין למוספין. אם שבת הוא:
שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים. ודרש ליה לשון השלמה עליה על העולה תמיד של שחר האמורה בראש המקרא שנאמר וערך עליה העולה והקטיר והוסיף והשלים אחריה כל הקרבנות ולא על שבין הערבים למד על תמיד של בין הערבים שהוא אחרון לכל הקרבנות: מוקדה לשון מדורת עצים וכן תוקד:
זו מערכה שניה. ולימדך שתהא על מזבח החיצון ומשם יכניסו גחלים על הפנימי:
ואיפוך. להקדים מערכה של קטורת [וקרא] כסידורה דהא בהקטר כל הלילה קאי:
כפרתה מרובה. שעליה מקטירים כל הקטרות חוץ מן הקטורת לפנים להיכל:
מי לא מעייל כו'. נמצאת אף הגדולה ראויה לפנים:
ובער עליה. אמערכה גדולה קאי דסמיך ליה וערך עליה עצים ב' עצים:
ולא על חברתה. של קטורת:

רס"י

הכא כתיב. בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה (שמות ל) קאי למידרשיה והדישון פנימי ואהטבה והקטורת כדכתיב יקטירנה גאון הנוצח אלא לאסר דמשני.

אבני מסדר מערכה:

משמיה דגמרא ואליבא דאבא שאול:

מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת.
מערכה שניה של קטורת קודמת לסידור שני גזירי עצים.
וסידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי.
ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות.
והטבת חמש נרות קודם לדם התמיד.
ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות.
והטבת שתי נרות קודם לקטורת.
וקטורת קודם לאברים.
ואברים למנחה.
ומנחה לחביתין.
וחביתין לנסכין.
ונסכין למוספין.
ומוספין לבזיכין.
ובזיכין לתמיד של בין הערבים,
שנאמר: "והקטיר עליה חלבי השלמים"⁹⁴ (ויקרא ו, ה),
"עליה" - השלם כל הקרבנות כולן.

אמר מר:

"מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת."

מנא לן?

דתניא:

"היא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה" (ויקרא ו, ב) - זו מערכה גדולה.
"ואש המזבח תוקד בו" (ויקרא ו, ב) - זו מערכה שניה של קטורת."

ואיפוך אנא?

מסתברא מערכה גדולה עדיפא, שכן כפרתה מרובה.

אדרבא, מערכה שניה עדיפא שכן מכניסין ממנה לפנים!

אפילו הכי כפרתה מרובה עדיפא.

ואיבעית אימא:

אי לא משפח עצים למערכה שניה מי לא מעייל ממערכה גדולה.

"מערכה שניה של קטורת קודמת לסידור שני גזירי עצים."

מנא לן?

דכתיב: "ובער עליה המהן עצים בבקר בבקר" (ויקרא ו, ה),
"עליה" - ולא על חברתה.
מפלל דאיתא לחברתה.

⁹⁴ וערך עליה העולה והקטיר עליה חלבי השלמים

והאי "עליה" מיבעי ליה לגופיה!

תרי "עליה" (ויקרא ו, ה) כתיבי⁹⁵.

"סידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי".

אף על גב דהכא כתיב: "בבקר בבקר" (ויקרא ו, ה),
והכא כתיב: "בבקר בבקר"⁹⁶ (שמות ל, ז),
אפילו הכי מכשיר עדיף.

"מכשיר" מאי ניהו?

שני גזירי עצים,
והא אמרת: שני גזירי עצים למערכה גדולה אזלי!

אמר רבי ירמיה:
שום עצים.

רבינא אמר:
הואיל והתחיל במערכה גומר.

רב אשי אמר:
אי לא משכח עצים למערכה שניה מי לא מעייל במערכה גדולה?

"ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש גרות".

מאי טעמא?

אמר אביי:
גמרא גמירנא, סברא לא ידענא.

ורבא אמר:
כריש לקיש.
דאמר ריש לקיש:
אין מעבירין על המצות,
וכי עייל להיכל במזבח פגע ברישא. לגב

דתניא:

"שלחן בצפון, משוך מן הכותל שתי אמות ומחצה,
ומנורה בדרום, משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה.
מזבח ממוצע ועומד באמצע, ומשוך כלפי חוץ קיממא".

ונקמיה להדייהו?

כיון דכתיב: "וזאת המנורה נמח השלחן" (שמות כו, לה),
בעינן דחזו אהדדי.

אמר רבא:

רש"י

מדריש לקיש. דאמר אין
מעבירין על המצות:
עבוי דרעא אטוטפתא. לאחר
תפילין שבזרוע בשביל תפילין
של ראש אסור דהא בזרוע פגע
תחילה:
היכי עביד מדרעא לטוטפתא.
מן הזרוע יבא על ראש יניח
שבזרוע תחילה ואח"כ יניח של

⁹⁵ והאש על-המזבח תוקד-בו לא תכבה ובער עליה הפהן עצים בבקר בבקר וערף עליה העלה והקטיר עליה חלבי השלמים.
⁹⁶ והקטיר עליו אהרן קטרות סמים בבקר בבקר בהיטיבו את-הנרות קטירנה

שָׁמַע מִיָּנָה מְדַרְיֵשׁ לְקִישׁ:
עֲבוּרֵי דְרַעָא אֲטוּטְפָתָא - אָסוּר.

הִיכִי עֲבִיד?

מְדַרַעָא לְטוּטְפָתָא.

"הֵטְבַת חֲמֵשׁ גֵּרוֹת קוֹדֵם לְדָם הַתְּמִיד,
וְדָם הַתְּמִיד קוֹדֵם לְהֵטְבַת שְׁתֵּי גֵּרוֹת."

מַאי טַעְמָא?

אָמַר אַבְיִי:

הֵהוּא "בְּבִקְרָא בְּבִקְרָא" דְּשְׁנֵי גִזְרֵי עֲצִים, דְּלֹא צְרִיכִי, שְׁדִינְהוּ לְהִכָּא,
חַד שְׁדִינְהוּ לְהֵטְבַת חֲמֵשׁ גֵּרוֹת דְּלִיקְדָּמִי לְדָם הַתְּמִיד.
וְחַד שְׁדִינְהוּ לְדָם הַתְּמִיד דְּנִקְדָּמִיהּ לְהֵטְבַת שְׁתֵּי גֵּרוֹת.

חַד שְׁדִינְהוּ לְהֵטְבַת חֲמֵשׁ גֵּרוֹת דְּלִיקְדָּמִי לְדָם הַתְּמִיד, דְּהִכָּא תְּלָתָא.
וְהִכָּא תְּרֵי.

וְחַד שְׁדִינְהוּ לְדָם הַתְּמִיד, דְּנִקְדָּמִיהּ לְהֵטְבַת שְׁתֵּי גֵּרוֹת.
אִף עַל גַּב דְּהִכָּא תְּרֵי וְהִכָּא תְּרֵי, מְכַפֵּר עֲדִיף.

אָמַר לִיהּ רַב פַּפָּא לְאַבְיִי:

וְאִימָא: חַד שְׁדִינְהוּ לְדִישׁוֹן מְזַבַּח הַפְּנִימִי, דְּנִקְדָּמִיהּ לְדָם הַתְּמִיד,
דְּהִכָּא תְּלָתָא וְהִכָּא תְּרֵי,
וְחַד שְׁדִינְהוּ לְדָם הַתְּמִיד דְּנִקְדָּוּם לְהֵטְבַת חֲמֵשׁ גֵּרוֹת,
דְּאִף עַל גַּב דְּהִכָּא תְּרֵי וְהִכָּא תְּרֵי - מְכַפֵּר עֲדִיף!

אִם כֵּן, אֲפִסוּקִי בְּמַאי מְפַסְקֶתָּ לְהוּ?

הַנִּיחָא לְרִישׁ לְקִישׁ דְּאָמַר: לְמָהּ מְטִיבִין וְחֻזְרִין וּמְטִיבִין כְּדִי לְהַרְגִישׁ כָּל הָעֲזָרָה כּוּלָּהּ - שְׁפִיר.
אֲלֹא לְרַבֵּי יוֹחָנָן דְּאָמַר: "בְּבִקְרָא בְּבִקְרָא" חֲלָקְהוּ לְשְׁנֵי בְּקָרִים, מַאי אִיכָּא לְמִימַר?

אָמַר לִיהּ רַבִּינָא לְרַב אֲשִׁי:

הֵא "בְּבִקְרָא בְּבִקְרָא" דְּעֲצִים, מִי מֵיִתֵּר?!

הָא מִיבְעִי לִיהּ לְגוֹפִיָּהּ, דְּקָאמַר רַחֲמֵנָא נְקִדְמוּ לְמַעַרְכָּהּ שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת!

אָמַר לִיהּ:

וְלֹא מִי אֲוִקִימָנָא "עֲלִיָּה" - וְלֹא עַל חֲבֵרְתָּהּ,
מְכַלְל דְּאִיתָּהּ לְחֲבֵרְתָּהּ.

מַאי שְׁנָא דְּעֲבִיד הֵטְבַת חֲמֵשׁ גֵּרוֹת בְּרִישָׁא?

נְעֲבִיד בְּרִישָׁא הֵטְבַת שְׁתֵּי גֵּרוֹת!

כִּינּוּן דְּאֶתְחִיל בְּהוּ, עֲבִיד רֻבָּא.

וְנְעֲבִיד שִׁית!

אָמַר קְרָא: "בְּהִיטִיבוּ אֶת הַגֵּרוֹת יְקֻטְרֵיהֶן" (שְׁמוֹת ל, ז) - וְאִין "גֵּרוֹת" פְּחוּתוֹת מְשֻׁתָּמִים.

רַש"י

לְדַבֵּר שְׁלֹא נֹאמַר בּוּ אֵלֵּא בְּקַר
אֶחָד. הַתְּמִיד נֹאמַר בּוּ תַעֲשֶׂה
בְּבִקְרָא וְאִיתְּ הָא שְׁדִינְן עֲלֵיהּ חַד
מֵהַנֶּךְ דְּשְׁנֵי גִזְרֵין אֲדָם הַתְּמִיד
הוּא דְּשְׁדִינְן עֲלֵיהּ וְלֹא עַל
הָאֲבָרִים וְאִם תֹּאמַר מְכַפֵּר עֲדִיף
אִין כְּפָרָה אֵלֵּא בְּדָם:
מִיָּנָה שְׁלֹא יֵהָא דְּבַר וְיַחַן עַל

"וְהֵטְבַת שְׁתֵּי גֵּרוֹת קוֹדְמַת לְקְטוֹרֶת".

דאָמַר קראַ: "בְּהִיטְבוּ אֶת הַנֶּרֶת", וְהָדַר "יִקְטִירְנָה".

"וְקִטְוֹת לְאַבְרָם".

דְּתַנֵּי:

"יִוָּקְדוּ דְבַר שְׁנֵי אֲמָר בּוֹ: "בְּבִקְרָה בְּבִקְרָה",
לְדַבֵּר שְׁלֹא נֶאֱמַר בּוֹ אֶלֶּא "בְּקָרָה" (שְׁמוֹת כַּט, לט) אֶחָד בְּלִבְד".

"וְאַבְרָם לְמִנְחָה".

דְּתַנֵּי:

"מִנִּיּוֹן שְׁלֹא יְהֵא דְבַר קוֹדֶם לְתַמִּיד שֶׁל שְׁחַר?
לד, א תַּלְמוּד לֹאמַר: "וְעֵרַךְ עָלֶיהָ הָעֵלָה"⁹⁷ (ויקרא ו, ה).
וְאֶמַר רַבֵּא:
"הָעֵלָה" - הִיא עוֹלָה רֵאשׁוֹנָה.

"וּמִנְחָה לְחַבִּיתִין".

"... עוֹלָה וּמִנְחָה ..."⁹⁸ (ויקרא כג, לו).

"וְחַבִּיתִין לְנִסְכִּים".

שׁוּם מִנְחָה.

"וְנִסְכִּים לְמוֹסָפִין".

"זֶבַח וְנִסְכִּים" (ויקרא כג, לו).

"וּמוֹסָפִין לְבִזְיָכִין".

וְהַתַּנֵּי:

"בְּזִיכִין קוֹדְמִין לְמוֹסָפִין!"

תַּנֵּי הִיא (פסחים נח, א).

אָמַר אַבְי:

מִסְתַּבְרָא כְּמָאן דְּאָמַר: מוֹסָפִין קוֹדְמִין לְבִזְיָכִין,
לֹא מִי אָמַרְתָּ: "בְּבִקְרָה בְּבִקְרָה" לְהַקְדִּים,

⁹⁷ וביער עליה הכהן עצים בבוקר בבוקר וְעֵרַךְ עָלֶיהָ הָעֵלָה

⁹⁸ ...להקריב אשה לה' עולה ומנחה זבח ונסכים דבר יום ביומו

רש"י

תנאי היא. רבי ישמעאל ורבי עקיבא פליגי בה בפסחים בפרק תמיד נשחט (דף נח.).

ביום. ביום השבת יערכנו (ויקרא כד) ולשון ביום משמע באור עצום היום ולא בבקרו:

חוקה חוקה. בחביתין כתוב (שם ו) חק עולם לה' כליל תקטר ובבזיכין כתיב (שם כד) קדש קדשים הוא לו מאשי ה' חק עולם ואכולה מילתא קאי וגמרינן מיניה שתקדים למוספין כחביתין:

ולגמרה לכולה מילתא. להקדימו אף לנסכים:

הָכָא נְמִי: "בְּיוֹם" "בְּיוֹם"⁹⁹ (ויקרא כד, ח) - לְאַחַר.

מֵאִי טַעְמָא דְּמֵאן דְּאָמַר: בְּזִיכּוֹן קוּדְמִין לְמוֹסְפִין?

גְּמַר "הִקְהָה" (ויקרא כד, ט) "הִקְהָה" מִחֲבִיתֵין (ויקרא ו, טו).

אִי מִהֲתָם גְּמַר, לִיגְמַרְהָ כּוּלָּהּ מִיִּלְתָּא מִהֲתָם!

לְהַכִּי אֶהְיֵי "בְּיוֹם" "בְּיוֹם" - לְאַחַר.

אי רבנן. דאמרי בפי קמא (דף טו.) בקטרת מפסיק להטבת נרות:

בין דם לנרות מיבעי ליה. בין עבודת הדם לעבודת הנרות קודם שיגמרם:

לעולם רבנן היא. ניחא ליה לאוקמה כרבנן: ובסידרא לא קא מיירי. לא דק:

"קטורת של שחר היתה קריבה - בין דם לאיברים. [של בין הערבים - בין אברים לנסכים]."

מני?

אי רבנן - בין דם לנרות מיבעי ליה!

אי אבא שאול - בין נרות לאיברים מיבעי ליה!

לעולם רבנן היא,

ובסידרא לא קא מיירי.

בין איברים לנסכים. למנחת נסכים:

כמנחת הבקר. תהא מנחת ערב: מה מנחת הבקר. תהא מאוחרת לקטורת שהרי אף איברים מאוחרים לה:

אף מנחת הערב. קטורת קודמת לה:

מי כתיב כאיברי הבקר. כן יהיה איברי הערב ותידוק מינה מה איברי הבקר מאוחרים לקטורת אף איברי הערב מאוחרים לה:

כמנחת הבקר. תהא מנחת הערב:

ולא כאיברי הבקר. איברי הערב:

ונסכו רביעית ההין לכבש האחד. גבי תמידין כתיב ולימד על האחד שטעון נסכים ומיהו האחד הוא של ערבית דהא מיניה סליק דכתיב לעיל מיניה ואת הכבש השני תעשה בין הערבים ועשירית האיפה סולת וגוי' עולת תמיד העשויה וגוי' ונסכו רביעית ההין:

ילמד שחרית משל ערבית. מה זה טעון נסכים אף זה טעון נסכים:

רבי אומר של ערבית משל שחרית. דלכבש האחד אדשחרית קאי שנאמר בו את הכבש אחד תעשה בבקר:

וצריכי. יש צד נוטה שהנדבה צריך לייפותה כדי שתתרצה לדורון והקבלת פנים ויש צד נוטה לומר שהחובה המוטלת צריך לפרוע חובו משלם:

[קטורת] של בין הערבים היתה קריבה בין איברים לנסכים.

מנא הני מילי?

אמר רבי יוחנן:

דאמר קרא: "כמנחת הבקר ונסכו תעשה"¹⁰⁰ (במדבר כה, ח), מה מנחת הבקר - קטורת קודמת לנסכים, אף כאן קטורת קודמת לנסכים.

אי מה להלן קטורת קודמת לאיברים, אף כאן קטורת קודמת לאיברים!

מי כתיב 'כאיברי הבקר'?

"כמנחת הבקר" כתיב,

כמנחת הבקר ולא כאיברי הבקר.

תנו רבנן:

"ונסכו רביעית ההין"¹⁰¹ (במדבר כה, ז) - ילמד של שחרית משל ערבית.

רבי אומר:

ערבית משל שחרית.

לדב

בשלא מא לרבנן, האי בתמיד של בין הערבים כתיב. אלא רבי - מאי טעמיה?

אמר רבה בר עולא:

אמר קרא: "לכבש האחד" (במדבר כה, ז) - איזהו כבש שנאמר בו "אחד"? הוי אומר זה תמיד של שחר.

ורבנן מאי "אחד"?

מיוחד שבעדו.

ורבי?

מ"ומבחר נדריכם" (דברים יב, יא) נפקא¹⁰².

ורבנן?

חד - בחובה,

וחד - בנדבה.

וצריכי.

¹⁰⁰ ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר ונסכו תעשה אשה ריח ניחוח לה'

¹⁰¹ ונסכו רביעית ההין לכבש האחד בקודש הסך נסך שחר לה'

¹⁰² תיקון גירסה ע"פ מסורת הש"ס.

עששיות. חתיכות עבות כמו עשת שן (שיר ה) ואף לשון חכמים מנורה באה מן העשת (מנחות דף כח.) משי"ש בלע"ז: **והלא מצרף.** הנותן ברזל מן האש למים מצרפו מחזקו ומקשהו:

שלא הגיע לצירוף. כבר היה מצונן במקצת אף על פי שהיו נותנין בלילה בתוך גחלים לוחשות אינו מלובן כל כך שיהא לו חיזוק ע"י מים:

מי אמר אבני הכי. דדבר שאינו מתכוין מותר:

קרא ל"ל. בשר לרבות המנוגע דמצי למכתב ימול ערלתו וכתב בשר לרבות בשר האמור בנגעים (ויקרא יג) אדם כי יהיה בעור בשרו ל"ל קרא הא דבר שאינו מתכוין הוא:

ואמר אבני וכו'. אלמא ס"ל לאבני דקרא מסייע ליה לר' יהודה מדאצטריך קרא למישרייה:

בכל התורה. באיסורא דאורייתא כגון קוצץ בהרת דכתיב (דברים כד) השמר בנגע הצרעת ואמר מר בקוצץ בהרתו הכתוב מדבר: ואין שבות במקדש לא גרסינן דהא תלה טעמא באין מתכוין:

"אם היה כהן גדול זקן או איסטניס,

[מחמין לו חמין, ומטילין לתוך הצונן כדי שתפיג צינתו]."

תניא:

"אמר רבי יהודה:

עששיות של ברזל היו מחמין מערב יום הכפורים, ומטילין לתוך צונן, כדי שתפיג צינתו."

והלא מצרף!

אמר רב ביבי:

שלא הגיע לצירוף.

אבני אמר:

אפילו תימא שהגיע לצירוף,

דבר שאין מתכוין - מותר.

ומי אמר אבני הכי?!

והתניא:

"בשר ערלתו"¹⁰³ (ויקרא יב, ג) - אפילו במקום שיש שם בהרת יקון,

דברי רבי יאשיהו."

והוינן בה: קרא למה לי?

ואמר אבני:

לרבי יהודה, דאמר: דבר שאין מתכוין אסור!

הני מילי בכל התורה כולה,

אבל הכא צירוף דרבנן הוא.

רס"י

מתני'

הביאוהו לבית הפרוה. לטבול
טבילה שניה שהיא טעונה מקום
קדוש כדפרישית לעיל:
ר"מ אומר. פשט תחלה ואחר
כך קידש והא פרישית לעיל
פלוגתייהו:
בשחר. בגדים שלובש בטבילה
זו היו מפשתן של מדינת
פלוסין שהוא חשוב ומעולה:
ובין הערבים. בגדים שלובש
להוצאת כף ומחתה:
הנדוין. שהיו מפשתן של ארץ
הינדוין והיא ארץ כוש
כדמתרגם יונתן בן עוזיאל
(ירמיה יג) היהפוך כושי עורו
הינדוואה:

גמ'

פרוה אמגושא. מכשף אחד
בנאה ושמו פרוה:

משנה

הביאוהו לבית הפרוה,
ובקדש היתה.
פרסו סדין של בוג בינו לבין העם, וקדש ידיו ורגליו ופשט.
רבי מאיר אומר:
פשט, קדש ידיו ורגליו.
יד וטבל, עלה ונסתפג. הביאו לו בגדי לבן, לבש וקדש ידיו ורגליו.
בשחר - היה לובש פלוסין של שנים עשר מנה.
בין הערבים - הנדוין של שמונה מאות זוז,
דברי רבי מאיר.
וחכמים אומרים:
בשחר - היה לובש של שמונה עשר מנה,
ובין הערבים - של שנים עשר מנה,
הכל - שלשים מנה.
אלו משל ציבור, ואם רצה להוסיף מוסיף משלו.

לה, א גמרא

מאי "פרוה"?

אמר רב יוסף:
פרוה אמגושא.

"פרסו סדין של בוג".

מאי שנא "של בוג"?

אמר רב כהנא:
כדי שיקיר שעבודת היום בכגדי בוג.

תנא מניינא אתא לאשמועינן. דקתני הכל שלשים מנה וכי אין אנו יודעין ששמונה עשר ושנים עשר הרי שלשים:

הא קמ"ל. להכי הדר כילינהו לאשמועינן דהא שלשים מנה סך הכל הוא דיהיב שיעורא ליטול מן ההקדש ובציר משלשים מנה לא ליעביד סך הכל:

הא אי בציר מהני. דשחרית משמונה עשר וטפי אהני דערבית משנים עשר לית לן בה:

בד בד. ארבעה זימני כתיב בלבישת בגדי שחרית למימר דהוי בד בד המובחר בבד:

מיתבי גרסינן ברישא והדר גרסינן תני רב שמואל: מיתבי ולבשו בגדים אחרים. ולא גרסינן וקרבו אל אשר לעם דההוא קרא לא גבי שירות כתיב אלא גבי בגדים שאכלו בהן ולא אפשר לאוקומי ביה"כ אלא מהאי קרא מותיב ובצאתם אל חצר החיצונה וגוי דאיכא לאוקומי ביום הכפורים דכתיב לעיל מיניה והיה בבואם אל שערי החצר הפנימית ולא יעלה עליהם צמר הא ודאי ביום הכיפורים כתיב דאי בשאר ימות השנה הא איכא מעיל דכוליה תכלת וחושן ואפוד דאית ביה תכלת וכתיב בתריה ובצאתם אל החצר החיצונה יפשטו את בגדיהם וגוי ולבשו בגדים אחרים וקא סלקא דעתך דהכי קאמר וכשיחזור ויכנס שם בין הערבים ולבש בגדי בד אחרים ולא את הראשונים ומשום דלא רמזה משה באורייתא והילכתא הו גמירי לה אתא יחזקאל ואסמכיה אקרא ולא יקדשו את העם דכתיב בסיפא מילתא אחריתי היא וכשיתערבו עם העם ילבשו בגדי חול:

מאי לאו אחרים חשובין מהן. דאי לאו לעילוינהו למה לי למכתב אחרים דמשמע שלא יהיו דומין לראשונים: **לא פחותין מהן.** לפי שעבודה הראשונה חשובה ומכפרת וזו אינה אלא לפנות את המקום שאין כבוד שיהיו מונחין שם לפיכך שינה הכתוב בבגדים לפחות:

עבודת יחיד. הוצאת כף ומחתה שאינה צריכה לציבור אלא לפי שמוטלת עליו לפנות את המקום לפיכך קורא לה עבודת יחיד: **ובלבד שימסרנה לציבור.** דסוף סוף מעבודת ציבור היא כך נראה בעיני ואני שמעתי עבודת יחיד מקרא פרשה דתנן [במתניי] [לקמן דף סח:]: קורא באיצטלית לבן משלו וקשיא לי בגוה דלא תנן התם ובלבד שימסרנה לציבור:

פשיטא. דעובד בה כיון דאמרת מוסרה לציבור דציבור היא: **משתי ריבוא.** מנה: **האמר מר חוטן.** של בגדי כהונה כפול ששה לקמן בפרק בא לו (דף עא:): **כחמרא במזגא.** כיון הנראה מחוץ לכלי זכוכית ואע"פ שהזכוכית עבה כך היה הפשתן מוצהב ונראה בשרו מתוכה:

"בשחר היה לובש פלוסין של שמונה עשר" ובין הערבים - של שנים עשר מנה, הכל - שלשים מנה].

תנא מניינא אתא לאשמועינן?

הא קא משמע לן:
דבציר מהני - לא נעביד.

הא אי בציר מהני וטפי אהני - לית לן בה.

דכולי עלמא מיהת דשחר עדיפי.

מנא לן?

אמר רב הונא בריה דרב ירמיה:

אמר קרא: **"... בד ... בד ... בד ... בד ..."**¹⁰⁴ (ויקרא טז, ד) - מובחר בבד.

לה, ב מיתבי:

"ולבשו בגדים אחרים ולא יקדשו את העם בבגדיהם"¹⁰⁵ (יחזקאל מד, יז-יט).
מאי לאו "אחרים" - חשובין מהם!

לא, "אחרים" - פחותים מהן.

תני רב הונא בר יהודה, ואמרי לה רב שמואל בר יהודה:

"אחר שכלתה עבודת ציבור,

נהן שעשתה לו אמו פתונת לובשה, ועובד בה עבודת יחיד, ובלבד שימסרנה לציבור."

פשיטא!

מהו דתקיא: שמא לא ימסרנה יפה יפה, קא משמע לן.

"אמרו עליו על רבי ישמעאל בן פאבי שעשתה לו אמו פתונת של מאה מנה, ולובשה ועובד בה עבודת יחיד, ומסרה לציבור. אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שעשתה לו אמו פתונת משתי ריבוא, ולא הניחוחו אחיו הפהנים ללובשה, מפני שנראה כערום."

ומי מתחזי?

והאמר מר: "חוטן כפול ששה!"

אמר אביי:

כחמרא דמזגא.

¹⁰⁴ כתונת בד קודש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יחגור ובמצנפת בד יצנוף

¹⁰⁵ והיה בבואם אל החצר הפנימית בגדי פשתים ילבשו ולא יעלה עליהם צמר בשרתם בשערי החצר הפנימית וביתה. ובצאתם אל החצר החיצונה אל החצר החיצונה אל העם יפשטו את בגדיהם אשר המה משרתים כס והניחו אותם בלשכות הקודש ולבשו בגדים אחרים ולא יקדשו את העם בבגדיהם

לעני אומרים וכו'. כלומר אם באו ב"ד שלמעלה לחייב עניים עיי הלל ועשירים עיי ר' אלעזר וטרודי היצר על ידי יוסף יש פתחון פה לבעל הדין לחייבם: **טרפעיך**. סלע מדינה שהוא חצי דינר כך מפורש בכתובות (סד): **פירקוהו**. פירקו משוי השלג מעליו: **אנגריא**. עבודת שר העיר ועבודת עצמו היתה והם אינם מכירים בו וסבורים שהוא מיושבי העיירות שלו שעבודת אדוני הארץ מוטלת עליהם: **משדלתו**. מפתה אותו כי יפתה מתרגמינן ארי ישדל (שמות נב): **שלבשה לו**. בשבילו:

תגו רבנן:

"עני ועשיר ורשע באין לדין,

לעני אומרים לו:

מפני מה לא עסקת בתורה?

אם אומר: עני הייתי, וטרוד במזונותי,

אומרים לו: כלום עני היית יותר מהלל!

אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפעיך,

חציו היה נותן לשומר בית המדרש, וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו.

פעם אחת לא מצא להשתכר,

ולא הניחו שומר בית המדרש להפנס.

עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון.

אמרו: אותו היום ערב שבת היה, ותקופת טבת היתה, וירד עליו שלג מן השמים.

בשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון:

אבטליון אחי, בכל יום הבית מאיר והיום אפל, שמא יום המעונן הוא?

הציצו עיניהו וראו דמות אדם בארובה.

עלו ומצאו עליו רום שלש אמות שלג.

פרקוהו, והרחיצוהו וסיכוהו, והושיבוהו כנגד המדרה.

אמרו: ראוי זה לחלל עליו את השבת.

עשיר,

אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה?

אם אומר: עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי.

אומרים לו: כלום עשיר היית יותר מדבי אלעזר?

אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום:

שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה, וכנגדן אלף ספינות בים.

ובכל יום ויום נוטל נאד של קמח על כתיפו,

ומהלך מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה.

פעם אחת מצאהו עבדיו, ועשו בו אנגריא.

אמר להן: בבקשה מפם, הניחוני ואלך ללמוד תורה.

אמרו לו: חיי רבי אלעזר בן חרסום שאין מניחין אותך.

ומימיו לא הלך וראה אותו, אלא יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה.

רשע,

אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה?

אם אומר: נאה הייתי, וטרוד ביצרי,

אומרים לו: כלום נאה היית מיוסף?

אמרו עליו על יוסף הצדיק:

בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים.

בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית.

בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו לשחרית.

אמרה לו: השמע לי!

אמר לה: לאו.

אמרה לו: הריני חובשתך בבית האסורין!

אמר לה: "ה' מתייר אסורים" (תהלים קמו, ז).

הריני כופפת קומתך!

"ה' זקף פגופים" (תהלים קמו, ח).

הריני מסמא את עיניך!

"ה' פקח עורים" (תהלים קמו, ח).

נתנה לו אלף כפרי כסף לשמע אליה, לשכב אצלה להיות עמה¹⁰⁶.

ולא רצה לשמע אליה לשכב אצלה - בעולם הזה, להיות עמה - לעולם הבא.

¹⁰⁶ על פי הפסוק: ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה (בראשית לט, י).

נמצא:

הלל - מחייב את העניים,
רבי אלעזר בן חרסום - מחייב את העשירים,
יוסף - מחייב את הרשעים."

מתני'

ראשו לדרום ופניו למערב. מפרש בגמרא שעוקם ראשו לצד ההיכל וקא בעי טעמא אמאי לא מוקי ליה להדיא זנבו למזרח וראשו למערב:
והכהן עומד במזרח. אחריו למזרח:

גמ'

מאן שמעת ליה דאמר בין אולם ולמזבח. קרוי צפון לשחיטת קדשי קדשים מחצי פתח ההיכל ולצפון בין האולם למזבח דתנן במתני' ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח ותנן בפרק דלקמן (דף מא:): שבמקום וידי שחטו דקתני בא לו אצל פרו שניה וסמך שתי ידי כו' שחטו וקיבל במזרק כו':

וכנגד כל המזבח כולו. שלשים ושתים אמה שכנגד המזבח בצפון קרוי צפון לשחיטת קדשי קדשים אבל שלא כנגד המזבח לצד מערב ולצד מזרח אע"פ שהוא צפון העזרה אינו צפון לשחיטה דבעינן על ירך המזבח כדכתיב (ויקרא א) ושחט אותו על ירך המזבח צפונה:

אף בין האולם למזבח. כל חלק צפוני לצד מערב אע"פ שאינו ירך ממש אבל חלק צפוני שמן המזרח ולמזבח לא (שמן מזבח):

רבי מוסיף. אף כל צפון העזרה שבאחת עשרה אמה של מקום דריסת רגלי הכהנים עד כותל מזרחי של עזרה:

אבל מן החליפות ולפנים. רוחב האולם עודף על רוחב ההיכל ט"ו אמה לצפון וכנגדו לדרום ומשך אותו עודף אינו אלא עשר אמות ממזרח לצד מערב ואותו עודף קרוי בית החליפות שהיו בהן עשרים וארבע חלונות חלון לכל משמר ששם גונזים סכינים של קודש וסכין קרוי חילוף בלשון ערבי ואויר שאחורי אותו עודף למערב ואויר שבין צפון כותל העודף לבין כותל העזרה קרוי לפנים מן החליפות:

הכל מודים שפסול. דכיון שאין המזבח נראה שם אינו קרוי ירך המזבח:

לימא. דוקא רבי אלעזר ברבי שמעון היא ולא רבי:

השתא ר' אדרבי יוסי מוסיף וכו'. כלומר מאי תיבעי לך פשיטא דלאו דוקא קא אמרי וכי רבי דמוסיף את צפון של צד מזרח שהוא מרוחק מקדושת היכל אדרבי יוסי הוא דמוסיף לה אבל דרבי אלעזר לית ליה אפשר לומר כן המרוחק כשר והמקורב פסול:

אנן הכי קאמרין. כלומר הא ודאי פשיטא לן דרבי נמי אית ליה בין האולם ולמזבח צפון והאי דקא אמרי מתני' לימא דלא כרבי הכי קשיא לן דתנא דמתניתין לית ליה דרבי דמכשיר כל צפון העזרה דאי כרבי למה לי לקרוביה לבין האולם ולמזבח נוקמיה בחלק צפוני דכל העזרה באיזה מקום שירצה: אלא מאי רבי אלעזר ברבי שמעון נוקמיה בין כותל מזבח צפוני לכותל עזרה צפונית. דהא לכולי עלמא עיקר צפון דירך המזבח ממש התם הוא:

אלא מאי אית לך למימר. אמאי מקרב ליה כולי האי:

משום חולשא דכהן. שלא יכבד עליו משוי מזרק הדם מרחוק:

לרבי נמי. אע"ג דכל עזרה כשירה בצפון שלה מקרב ליה לצד הפתח משום חולשא דכהן:

משנה

בא לו אצל פרו,

ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח,

ראשו לדרום ופניו למערב.

והכהן עומד במזרח ופניו למערב.

וסומך שתי ידיו עליו, ומתודה, וכך היה אומר:

"אנא השם! עויתי, פשעתי, חטאתי לפניך אני וביתי.

אנא השם! כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים,

שעויתי ופשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי,

כפתוב בתורת משה עבדך:

"מי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז, ל).

והו עונין אחריו: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

גמרא לו, א

מאן שמעת ליה דאמר "בין האולם ולמזבח" צפון?

רבי אלעזר ברבי שמעון היא.

דתניא:

"איזהו צפון?

מקיר של מזבח צפוני ועד כותל העזרה, וכנגד כל המזבח כולו צפון,

דברי רבי יוסי דרבי יהודה.

ורבי אלעזר ברבי שמעון מוסיף: אף בין האולם ולמזבח.

רבי מוסיף: אף מקום דריסת רגלי הכהנים,

ואף מקום דריסת רגלי ישראל.

אבל מן החליפות ולפנים - הכל מודים שפסול".

לימא רבי אלעזר ברבי שמעון היא ולא רבי?

אפילו תימא רבי,

השתא רבי אדרבי יוסי ברבי יהודה מוסיף, אדרבי אלעזר ברבי שמעון לא מוסיף?!

אנן הכי קא אמרינן: אי רבי היא, נוקמיה בכולה עזרה!

אלא מאי רבי אלעזר ברבי שמעון היא?!

ינוקמיה בין מזבח ולכותל!

אלא מאי אית לך למימר?

משום חולשא דכהן גדול,

לרבי נמי, משום חולשא דכהן גדול.

וּנְקָמְיָה לְהַדְיָא. אַחֲרָיו לְמַזְבַּח
 וּפְנֵיו לְהִיכָל:
שְׁמַא יִרְבִּיץ גְּלִילִים. וּגְנָאֵי הוּא
 לְהַרְאוֹת בֵּית הַרְיַעֵי שְׁלוֹ לְצַד
 הַמְזוּבַח וְהַכִּי שְׁפִיר טַפֵּי לְהִיּוֹת
 זְנָבוֹ לְצַפּוֹן וְרֵאשׁוֹ לְדָרוֹם נִמְצָא
 זְנָבוֹ שְׁלֵא כִנְגַד הַמְזוּבַח שְׁאִינוּ
 מוֹשְׁכֵי לְצַד דָּרוֹם כֹּל אֹרֶךְ הַפֶּרֶךְ
 אֲלֵא שִׁיחָא מִקְצַת גּוֹפּוֹ בֵּין
 הָאוֹלָם וְלְמַזְבַּח:

"רֵאשׁוֹ לְדָרוֹם וּפְנֵיו לְמַעְרָב".

הִיכִי מִשְׁפַּחַתָּ לָּהּ?

אָמַר רַב:

בְּעוֹקֵם אֶת רֵאשׁוֹ.

וּנְקָמְיָה לְהַדְיָא.

אָמַר אַבְיִי:

גְּזִירָה שְׁמַא יִרְבִּיץ גְּלִילִים.

כיצד סומך. כל סמיכת קדשי קדשים:

עומד בצפון. שקדשי קדשים טעונין צפון:

ופניו למערב. ואחוריו למזרח: **והסומך.** הבעלים:

עומד במזרח. אחוריו למזרח: **עון חטאת.** אותו חטא שהוא מביא עליו:

ועל עולה עון לקט שכחה ופאה. שאין להן וידוי הכי גרסינן לה בתוספתא דמנחות (פ"י) ולא גרסינן בה מעשר עני דהא יש לו וידוי וגם נתתיו ללוי זה מעשר ראשון ליתום ולא למנה זה מעשר עני (מעשר שני פ"ה): רבי עקיבא אומר אין עולה באה כו'. טעמא מפרש בתוספתא על מה עולה באה אם על כריתות ומיתות ב"ד הרי עונשן אמור אם על לא תעשה הרי עונשן אמור מלקות הא אין עולה באה אלא על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה שאין לוקין עליו:

בלאו דנבילה קא מיפלגי. דכתיב עשה אחריו לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה (דברים יד) ומיהו על כרחך אין זה ניתק לעשה דהא נתינתה לגר אי אפשר לאחר שעבר על לא תעשה של אכילה ועל כרחך עשה מעיקרא משמע לא תאכלו כל נבילה אלא לגר תתננה ולא תאכלוה:

רבי עקיבא סבר לאו מעליא הוא. ולוקין עליו ולא דלקט שכחה ופאה נמי עשה דבתריה מעיקרא משמע והכי קאמר קרא (ויקרא יט) ולקט קצירך לא תלקט אלא לעני תעזבנו ולא תלקטנו ולקי עליה ואין עולה באה עליו:

ור' יוסי הגלילי סבר. לאו דנבילה אע"ג דעל כרחך עשה דבתריה מעיקרא משמע הואיל ובתריה דלאו כתיב. אין לוקין עליו דלא דמי ללאו דחסימה ובאה עליו עולה ולא דלקט שכחה ופאה נמי אפילו אמרינן דעשה דבתריה מעיקרא הוא משמע לא לקי עליה:

אביי אמר דכ"ע לאו דנבילה. דע"כ עשה דבתריה מעיקרא משמע ולא מעליא הוא ומלקינן עליה:

והכא בתעזוב. הכתוב אחר לאו של לקט שכחה ופאה קא מיפלגי:

רבי יוסי סבר השתא משמע. אחר שלקט ועבר על לא תעשה נתקו הכתוב לעשה וצוהו לעזובו שם לעני ולגר ולפיכך אין לוקין עליו:

ור"ע סבר. מעיקרא קודם לקיטתא קאי עשה ולקי עליה דלא ניתק לעשה ואין עולה באה עליו:

תגו רבנן:

"כיצד סומך?"

הזבח עומד בצפון, ופניו למערב,

והסומך עומד מזרח ופניו למערב,

ומניח שתי ידיו בין שתי קרנות של זבח, ובלבד שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הזבח, ומתודה:

חטאת - עון חטאת,

ועל אשם - עון אשם,

ועל עולה - עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני,

דברי רבי יוסי הגלילי.

רבי עקיבא אומר:

אין עולה באה אלא: על עשה,

ועל לא תעשה שניתק לעשה".

במאי קא מיפלגי?

אמר רבי ירמיה:

בלאו¹⁰⁷ דנבילה קא מיפלגי,

רבי עקיבא סבר: לאו מעליא הוא.

ורבי יוסי הגלילי סבר: לאו לאו מעליא הוא.

לוב,

אביי אמר:

דכולי עלמא לאו דנבילה - לאו מעליא הוי,

והכא ב"תעזוב"¹⁰⁸ קא מיפלגי:

דריבי עקיבא סבר: "תעזוב" מעיקרא משמע.

ורבי יוסי הגלילי סבר: השתא משמע.

¹⁰⁷ לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה (דברים יד, כא)

¹⁰⁸ ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצור ולקט קצירך לא תלקט. וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט.

לעני ולגר תעזוב אותם אני ה' אלהיכם" (ויקרא יט, ט-י)

וכן בשעיר המשתלח הוא אומר. עונות תחילה ואח"כ פשעים ואחר כך חטאים: המרדים. העושה להכעיס: מלך מואב פשע בי. מרד בי: אז תפשע לבנה. מרדו יושבי לבנה על מלך יהודה: חוזר ומתודה כו'. בתמיה אם על זדונות ימחלו לו אין צריך לבקש שוב על השגגות: עשה להן זדונות כשגגות. והכי קאמר נושא עון ופשע כחטאת שוגג: דקא מסייע ליה קרא. דוידוי יוה"כ גופיה: ההוא דנחית. שליח צבור שמשדר בתפלתו של יום הכפורים סדר עבודותיו של כהן גדול על שם ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד):

[והנהן עומד במזרח ופניו למערב.

וסומך שתי ידיו עליו, ומתודה, וכך היה אומר:

"אנא השם! עויתי, פשעתי, חטאתי לפניך, אני וביתי.

אנא השם! נפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים,

שעויתי ופשעתי ושמחתי לפניך אני וביתי,

כפתוב בתורת משה עבדך:

"כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז, ל).

והו עונין אחריו: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

תנו רבנן:

"ביצד מתודה?

עויתי פשעתי ושמחתי,

וכן בשעיר המשתלח הוא אומר:

"והתודה עליו את כל עונת בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם" (ויקרא טז, כא).

וכן במשה הוא אומר: "נשא עון ופשע וחסאה" (שמות לד, ז),

דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים:

"עונות" - אלו הזדונות.

וכן הוא אומר: "הפרת תפלת הנפש ההוא עונה בה" (במדבר טו, לא).

"פשעים" - אלו המרדים.

וכן הוא אומר: "מלך מואב פשע בי" (מלכים ב' ג, ז),

ואומר: "אז תפשע לבנה בעת ההיא" (מלכים ב' ה, כב),

"לכל חטאתם" - אלו השגגות,

וכן הוא אומר: "נפש כי תחטא בשגגה" (ויקרא ד, ב).

ומאחר שהתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות?

אלא כך היה מתודה:

חטאתי ועויתי ופשעתי לפניך אני וביתי.

וכן בדרך הוא אומר: "חטאנו עם אבותינו העוינו הרשענו" (תהלים קו, ו),

וכן בשלמה הוא אומר: "חטאנו והעוינו רשענו" (מלכים א' ה, מז),

וכן בדניאל הוא אומר: "חטאנו ועוינו הרשענו ומרדנו" (דניאל ט, ה).

אלא מהו שאמר משה: "נשא עון ופשע וחסאה?"

אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא:

רבנו של עולם, בשעה שישאל חוטאין לפניך ועושיין תשובה עשה להם זדונות כשגגות".

אמר רבה בר שמואל אמר רב:

הלכה כדברי חכמים.

פשיטא!

יחיד ורבים הלכה כרבים!

מהו דתימא: מסתבר טעמיה דרבי מאיר דקמסייע ליה קרא דמשה,

קא משמע לן.

ההוא דנחית קמיה דרבה ועבד כרבי מאיר,

אמר ליה: שבקת רבנן ועבדת כרבי מאיר?!

אמר ליה: כרבי מאיר סבירא לי,

כדכתיב: בספר אורייתא דמשה.

וכפר. מה שאמור בפרו וכפר בעדו ובעד ביתו (ויקרא טז) דברי וידוי נאמר להלן בשעיר המשתלח יעמד חי לפני ה' לכפר עליו (שם):

ואם נפשך לומר. להשיב תשובה על גזירה שוה זו לומר שאין וכפר אלא במתן דמים על כרחך מיניה וביה תיפוק לך דלא אפשר למימר הכי שהרי הוא אומר והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ואחר כך ושחט את פר החטאת וגוי' על כרחך וכפר בעדו ועדיין לא נשחט אלמא כפרה זו בדברים היא:

מאי אם נפשך לומר. מה היה להשיב לו דאיצטריך ליה טעמא אחרינא:

וכי תימא נילף. האי וכפר מכפרה דכתיבא בשעיר הפנימי דכתיב וכפר על הקדש מטומאת בני ישראל וההיא במתן היא דבתר מתן דמים כתובה ועוד שאין בו וידוי:

ומנין שבאנא. יהא וידוי זה: **נאמר כפרה בחורב.** במעשה עגל (שמות לב) אולי אכפרה בעד חטאתכם:

מה להלן באנא. אנא חטא העם הזה וגוי':

ומנין שבשם. אנא ה': **בעגלה ערופה.** כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' (דברים כא):

בשלמא חורב מעגלה לא יליף. לומר שיהא שם הזכרת השם:

מאי דהוה הוה. כבר עבר ואי אפשר לחזור:

אלא עגלה ערופה נילף מחורב. ותיבעי אנא:

והתנן. בהדי' מעשה עגלה ערופה במסכת סוטה (דף מו.). הכהנים אומרים כו': הכי גרסינן בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה כו':

תגו רבנן:

"וכפר"¹⁰⁹ (ויקרא טז, ו) - בכפרת דברים הנתוב מדבר.

אתה אומר בכפרת דברים, או אינו אלא כפרת דמים.

הרי אני דן: נאמרה כאן "כפרה" ונאמרה להלן "כפרה"¹¹⁰ (ויקרא טז, ז),

מה "כפרה" האמורה בשעיר - דברים,

אף "כפרה" האמורה בפר - דברים.

ואם נפשך לומר:

הרי הוא אומר: "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו"¹¹¹ (ויקרא טז, יא),

ועדיין לא נשחט הפר.

מאי "ואם נפשך לומר"?

וכי תימא נילף משעיר הנעשה בפנים, שכפרתו בדמים,

הרי הוא אומר "וכפר" ועדיין לא נשחט הפר.

לז, א ומנין שב"אנא"?

נאמר כאן "כפרה", ונאמר להלן בחורב: "כפרה"¹¹² (שמות לב, ל),

מה להלן "אנא"¹¹³ (שמות לב, לא) - אף כאן "אנא".

ומנין שבשם?

נאמר כאן "כפרה", ונאמרה בעגלה ערופה "כפרה"¹¹⁴,

מה להלן בשם, אף כאן בשם.

אמר אפי':

בשלמא חורב מעגלה ערופה לא יליף - מאי דהוה הוה.

אלא, עגלה ערופה תיליף מחורב!

וכי תימא הכי נמי,

והתנן:

"הכהנים אומרים: **"כפר לעמך ישראל"** (דברים כא, ח) (סוטה מו.).

ואילו "אנא" לא קא אמר!

קשיא.

¹⁰⁹ והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו

¹¹⁰ והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני ה' לכפר עליו

¹¹¹ והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ושחט את פר החטאת אשר לו

¹¹² אולי אכפרה בעד חטאתכם

¹¹³ אנא חטא העם הזה חטאה גדולה

¹¹⁴ כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל וניכפר להם הדם" (דברים כא, ח)

113. לז, א

"וְהוּן עֹנִין אַחֲרָיו: [בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד]."

תניא:

"רבי אומר:

"כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו" (דברים לב, ג),

אמר להם משה לישראל: בשעה שאני מזכיר שמו של הקדוש ברוך הוא אתם: "הבו גדל".

חנניה בן אחי רבי יהושע אומר:

"זכר צדיק לברכה" (משלי י, ז),

אמר להם נביא לישראל: בשעה שאני מזכיר צדיק עולמים אתם תנו ברכה".

מתני'

בא לו למזבח. חוזר אחוריו לצד מזרח סמוך לפתח שלא היו מכניסין השעירים להגדיל אלא שיהיו בתוך חלל העזרה כדכתיב (ויקרא טז) והעמיד אותם לפני ה' אבל לא לקרבן כל כך לצד ההיכל עד שהוא בא לשוחטו היו מקריבין אותו כדתנן לקמן (דף נג): הביאו לו את השעיר שחטו וכו':

לצפון המזבח. כלומר משוך מכנגד המזבח לצד צפון שיהא כנגד אויר שבין מזבח לצפון דאע"ג דלא שחיט ליה הכא מ"מ כל מעשיו טעונין צפון ואשמועינן שאין צפון כנגד מזרחו של מזבח:

קלפי. אשקור"ן בלע"ז:

של אשכרוע. ברוש:

יהושע בן גמלא. כשנתמנה בכהונה גדולה:

בן קטין. כ"ג היה:

עשה י"ב דד. ליציאת המים:

מוכני. מפרש בגמרא לגל לשקעו בו בבור שיהו מימיו מחוברים למימי הכיור ואי לא הוו מיפסלי בלינה לפי שקדשו בכלי ולא כבוד קדשים הוא ליפסל מים קדושים:

נברשתא. מנורה ודומה לו בספר (דניאל ה) לקבל נברשתא דדהבא במעשה בלשאצר. שפרשת סוטה כתובה עליה. ולא יצטרך להביא תורה לכתוב ממנו מגילת סוטה במקדש:

נקנור נעשו נסים לדלתותיו. שם האיש נקנור ונס שלו מפורש בגמרא:

גמ'

מדקאמר לצפון המזבח. שהוצרך למושכו מכנגד המזבח ולצפון:

מכלל דמזבח לאו בצפון הוי קאי. אין כלום מן המזבח בצפון העזרה ואי הוו קיימי כנגד מזרחה של מזבח פורתא לאו בצפון קיימי:

צפונה על ירך המזבח. צפונה לשון אויר משמע הך ה' יתירה אל צפון שהוא האויר הפנוי:

והא רישא ר"א בר"ש. דאמר מזבח מקצתו בצפון שהכשיר שחיטת הפר בין האולם ולמזבח:

כולה ראב"י ותני. ברישא פר היה עומד בבין האולם ולמזבח סמוך לבין האולם ולמזבח אצל מקצוע צפונית של מזבח שהיה מקרבן אצל הפתח בכל יכולת משום חולשא דכהן ויותר מכאן לא יכול לקרבן דאי מעייל ליה כנגד מזרח המזבח לאו בצפון הוא:

משנה

¹¹⁵ **בא לו למזרח העזרה, לצפון המזבח.**

הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו.

ושם שני שעירים, וקלפי היתה שם, ובה שני גורלות, של אשכרוע היו, ועשאון בו גמלא של זהב, והיו מזכירים אותו לשבח.

בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור, שלא היה לו אלא שנים.

ואף הוא עשה מוכני לכיור, שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה.

מונבד המלך היה עושה כל ידות הפלים של יום הכפורים של זהב,

הילני אמו עשתה נברשת של זהב על פתח היכל,

ואף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה.

נקנור נעשו נסים לדלתותיו, והיו מזכירין אותו לשבח.

גמרא

מדקאמר "לצפון המזבח", מכלל מזבח לאו בצפון קאי. מני?

רבי אליעזר בן יעקב היא.

התניא:

"**צפנה לפני ה'**"¹¹⁶ (ויקרא א, יא),

שיהא צפון כולו פנוי,

דברי רבי אליעזר בן יעקב."

והא רישא רבי אלעזר ברי רבי שמעון היא!

כולה, רבי אליעזר בן יעקב היא,

ותני: "בבין האולם ולמזבח".

¹¹⁵ ומאת עדת בני ישראל יקח שני-שעירי עזים לתטאת ואיל אחד לעלה. והקריב אהרן את-פר החטאת אשר-לו וכפר בעדו ובעד ביתו. ולקח את-שני השעירים והעמיד אתם לפני ה' פתח אהל מועד. ונתן אהרן על-שני השעירים גרלות גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל. והקריב אהרן את-השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו חטאת. והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד-חי לפני ה' לכפר עליו לשלח אותו לעזאזל הפוך ברה. (ויקרא טז, ה-ז) וישחט אותו על ירך המזבח צפנה לפני ה'

115. לז, א

כ"י

הרי זה בור. אפי' בדרך ארץ
 אינו בקי:
 ג' שהיו מהלכין בדרך. לא ילכו
 זה אחר זה אלא בשורה אחת
 וכן מצינו במלאכי השרת
 מדכתיב (בראשית יח) שלשה
 נצבים עליו מכלל שבשורה אחת
 הו' קיימי זה אצל זה דאי זה
 אחר זה קיימי אין זה נצבים
 עליו אלא ראשון:
 כדי שיתכסה בו רבו. הא דקתני
 מימינו לא שילך אצלו אלא
 מאחוריו ומיהו גדול לימין וקטן
 לצד שמאל אצל גדול ושניהם
 אחורי הרב ממש: הי"ג והתניא
 המהלך כנגד רבו הרי זה בור
 אחורי רבו הרי זה מגסי הרוח:
 דמצדד אצדודי. לא אצל ממש
 ולא אחורי ממש אלא שיכסה בו
 רבו מקצת צד רבו:

"הִסְגֵּן בְּיָמֵינוּ, וְרֹאשׁ בַּיִת אָב מִשְׁמָאלוֹ".

אָמַר רַב יְהוּדָה:
 הַמְהַלֵּךְ לַיְמִין רְבוֹ - הֵרִי זֶה בּוֹר.

תָּנִן:

"הִסְגֵּן בְּיָמֵינוּ, וְרֹאשׁ בַּיִת אָב מִשְׁמָאלוֹ"!

וְעוֹד,

תְּנִינָא:

"שְׁלֹשָׁה שָׁהִיו מְהַלְכִין בְּדֶרֶךְ, הָרַב בְּאַמְצָע, גְּדוֹל בְּיָמֵינוּ, וְקָטָן מִשְׁמָאלוֹ.
 וְכֵן מְצִינּוּ בְּשִׁלְשָׁה מְלָאכֵי הַשְּׂרָת שָׁבְאוּ אֶצֶל אַבְרָהָם,
 מִיכָאֵל בְּאַמְצָע, גְּבְרִיאֵל בְּיָמֵינוּ וְרַפָּאֵל בְּשְׁמָאלוֹ"!

תְּרוּגְמָא רַב שְׁמוּאֵל בְּרַ פְּפָא קָמִיה דְּרַב אֲדָא:
 כְּדִי שְׂתִתְּפֹסֶה בּוֹ רְבוֹ.

וְהַתְּנִינָא:

"הַמְהַלֵּךְ כְּנֶגֶד רְבוֹ - הֵרִי זֶה בּוֹר,
 אַחֲרָיו רְבוֹ - הֵרִי זֶה מְגַסֵּי הַרוּחַ"!

דְּמַצְדָּד אֶצְדוּדִי.

רס"י

יכול יתן שנים על זה ושנים על זה. והכי קאמר קרא ונתן על כל אחד משניהם גורלות דמשמע שנים:

תי"ל גורל אחד לה'. אין כתיב שם אלא על אחד מהם ואין כתיב עזאזל אלא על אחד מהם:

יכול יתן של שם ושל עזאזל על זה. לקיים ונתן גורלות שנים על כל אחד משניהם ואיזה שירצה יעשה לשם:

תי"ל אחד. ממשמע שנאמר גורל לה' יודע אני שהוא אחד וכי כתיב אחד לדרשה כתביה: יכול אף זה כן. גורל שהשם כתוב עליו:

116. לז, א

"וקלפי היתה שם ובה שני גורלות".

תנו רבנן:

"ונתן אהרן על שני השעירים גולות"¹¹⁷ (ויקרא טז, ח),

גורלות של כל דבר.

יכול יתן שנים על זה, ושנים על זה?

תלמוד לומר: "גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל" (ויקרא טז, ח),

אין כאן לשם אלא גורל אחד,

ואין כאן לעזאזל אלא אחד.

יכול יתן של שם ושל עזאזל על זה ושל שם ושל עזאזל על זה?

תלמוד לומר: "גורל אחד לה'" - אין כאן לה' אלא אחד, ואין כאן לעזאזל אלא אחד.

אם כן מה תלמוד לומר "גורלות"?

שיהיו שוין, שלא יעשה אחד של זהב ואחד של כסף, אחד גדול ואחד קטן.

"גורלות של כל דבר".

פשיטא!

לא צריכא,

לכדתניא:

"לפי שמצינו בציץ שהשם כתוב עליו והוא של זהב,

יכול אף זה כן?

תלמוד לומר: "גורל ... גורל" (ויקרא טז, ח) ריבה,

ריבה של זית,

ריבה של אגוז,

ריבה של אשפרוע".

¹¹⁷ ונתן אהרן על שני השעירים גולות גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל

117. לז, א

"בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור, [שלא היה לו אלא שנים]".

תנא:

"כדי שיהיו שנים עשר אחיו הפהנים העסוקין בתמיד, מקדשין ידיהו ורגליהו בבת אחת".

תנא:

"שחרית במילואו מקדש ידיו ורגליו מן העליון, ערבית בירידתו מקדש ידיו ורגליו מן התחתון".

"ואף הוא עשה מוכני לכיור [שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה]".

מאי "מוכני"?

אמר אביי:

גילגלא דהוה משקעא ליה.

118. לז, א - לח, א

"מונבז המלך עשה כל ידות הכלים [של יום הנפודים של זָהב]".

נעבדינהו לדידהו דזָהב!

לז, ב

אמר אביי:
בידות סכינין.

מיתיבי:

"אף הוא עשה בני כלים, ואוגני כלים, וידות כלים וידות סכינין של יום הנפודים של זָהב!"

תרגומא אביי:

בְּקִתְתָא דְנַרְגִי וְחֲצִינִי.

"הילני אמו עשתה נברשת של זָהב [על פתח היכל]".

תנא:

"בשעה שהחמה זורחת ניצוצות יוצאין ממנה, והכל יודעין שהגיע זמן קריאת שמע".

מיתיבי:

"הקורא את שמע שחרית עם אנשי משמר ואנשי מעמד - לא יצא,
מפני שאנשי משמר - משכימין,
ואנשי מעמד - מאחרים!"

אמר אביי:

לשאר עמא דבירושלים.

"ואף היא, עשתה טבלא [של זָהב שפרשת סוטה נתונה עליה]".

שמעת מינה:

כותבין מגילה לתיעוק להתלמוד בה.

אמר ריש לקיש משום רבי ינאי:

באלף בית.

מיתיבי:

"בשהוא כותב רואה וכותב מה שכתוב בטבלא!"

אימא: רואה וכותב כמה שכתוב בטבלא.

מיתיבי:

"בשהוא כותב רואה וכותב מה שכתוב בטבלא,

וימה כתוב בטבלא?

"אם שכב איש אותך" ו"אם לא שכב" (במדבר ה, ט),

"אם שטית ... אם לא שטית" (במדבר ה, ט)!

לח, א התם בפסירוגין.

רס"י

לדידהו. לכלים:

בידות סכינין. שאי אפשר

לעשות סכינין עצמן של זהב:

כני כלים. בסיסי מושבן:

ואוגני כלים. בית אחיזתן:

וידות סכינין וידות כלים. קתני

סכינין וקתני כלים:

בקתתא דנרגי וחציני. ידות

הקרדומות ומגלות:

ניצוצות. זהרורית שהחמה

זורחת מן המזרח ונטה על פתח

ההיכל שהוא לצד מערבי:

שהגיע זמן ק"ש. כדתניא

(ברכות דף כו.) מצותה עם הנץ

החמה:

שאנשי משמר. שהכהנים

שהעבודה מוטלת עליהם

מקדימין לקרותה קודם היום

שמה תמשך עליהן העבודה

וימנעו לקרות:

ואנשי מעמד. ישראל העומדים

בשליחות הצבור על הקרבן

שנאמר (במדבר כח) תשמרו

להקריב לי מצוה שיהיו

משמרים ועומדים על קרבנם

הכי דריש ליה בספרי ובמסכת

תענית (דף כו.):

מאחרין. לקרות עד כלות עבודת

התמיד:

לשאר עמא. הבאים בעזרה הוא

סימן להודיע זמן קריאת שמע:

שמע מינה כו'. ופולגתא היא

במסכת גיטין בפרק הניזקין (דף

ס.):

באלף בית. אותיות של ראשי

התיבות:

כשהוא כותב. כהן הכותב את

המגילה להשקותה:

כמה שכתוב בטבלא. לפי סימני

האותיות:

בסירוגין. אם לא שכב אחריו

ראשי תיבות עד סוף המקרא

ואת כי שטית ואחריו ראשי

תיבות עד סוף המקרא יתן ה'

אותך ואחריו ראשי תיבות עד

סוף המקרא ובאו המים ואחריו

ראשי תיבות (אם שכב ואת כי

שטית):

119. לח, א

"ניקנור נעשו נסים לדלתותיו".

תנו רבנן:

"מה נסים נעשו לדלתותיו?"

אמר: כשהלך נקנור להביא דלתות מאלכסנדריא של מצרים,

בחזירתו עמד עליו נחשול שבים לטבעו,

נטלו והטילו לים, ועדיין לא נח הים מזעפו,

בקשו להטיל את חברתה עמד הוא וכרכה,

אמר להם: הטילוני עמה. מיד נח הים מזעפו, והיה מצטער על חברתה.

כיון שהגיע לנמלה של עכו, היתה מבצבצת ויוצאה מתחת דופני הספינה.

ויש אומרים בריה שבים בלעתה, והקיאתה ליבשה.

ועליה אמר שלמה: "קרות בתינו ארזים רהיטנו ברותים" (שיר השירים א, ז),

אל תיקרי "ברותים" אלא "ברית ים".

לפיכך, כל השערים שהיו במקדש נשתנו להיות של זהב,

חוץ משערי ניקנור מפני שנעשו בו נסים.

ויש אומרים:

מפני שנחושטו מוצהבת היתה.

רבי אליעזר בן יעקב אומר:

נחשת קלוניתא היתה, והיתה מאירה כשל זהב.

רש"י

להביא דלתות. לשער המזרח

של העזרה ושל נחושת היו:

נחשול. סערה:

והטילו לים. להקל לספינה:

וכרכה. חבקה:

לנמלה. פורט"ו מקום

שהספינות נמשכות שם ליבשה:

רהיטנו. לשון דלת שהוא רץ

ונועל רץ ופותח:

אלא ברית ים. כאילו כרתו

ברית זו עם זו ויש אומרים

בריית ים:

נשתנו. כשהעשירו:

קלניתא. מזוקקת וכן שם מין

נחושת והוא נחושת קלל:

120. לח, א-ב

רז"י

מתני'

בן לוי. כלומר מן הלויים :
פרק. הכרעת קול נעימה :
על מעשה הכתב. קושר ד'
 קולמוסין בד' אצבעותיו וכותב
 שם בן ארבע אותיות כאחד :

גמ'

לרדות. מן התנור :
שהללו. שבאו מן אלכסנדריא
 לפי שלא יודעים לרדות מן
 התנור שלא יהא נשבר לפי
 שהוא עשוי כמין תיבה פרוצה
 כמין ספינה היו יראים לדבקם
 מבפנים לתנור ואופין אותן
 מבחוץ :

כפלו להם שכרם. מתרומת
 הלשכה: ועל דבר זה מזכירים
 אותם לשבח שמעולם כו' :

לפטם. לכתוש הסמנין ולערבם
 יפה כמו שנאמר (שמות ל)
 ממולח :

להעלות עשן. שלא היו מכירין
 בעשב שהוא מעלה את העשן
 זוקף ומתמר כמקל :

משנה

אלו לגנאי;

של בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים,
 של בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטורת.
 הוגרס בן לוי היה יודע פרק בשיר ולא רצה ללמד.
 בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב.
 על הראשונים נאמר: "זכר צדיק לברכה" (משלי י, ז),
 ועל אלו נאמר: "ישם רשעים ירקב" (משלי י, ז).

גמרא

תנו רבנן:

"בית גרמו היו בקיאי במעשה לחם הפנים ולא רצו ללמד.
 שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים.
 והיו יודעין לאפות כמותן ולא ידעו לרדות כמותן.
 שהללו מסיקין מבחוץ ואופין מבחוץ,
 והללו מסיקין מבפנים ואופין מבפנים. הללו פיתן מתעפשת,
 והללו אין פיתן מתעפשת.
 כששמעו חכמים בדבר,
 אמרו: כל מה שפרא הקדוש ברוך הוא לכבודו בראו,
 שנאמר: "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתי" (ישעיה מג, ז).
 יחזרו¹¹⁸ בית גרמו למקומן.
 שלחו להם חכמים ולא באו.
 כפלו להם שכרן ובאו.
 בכל יום היו נוטלין שנים עשר מנה, והיום עשרים וארבעה.
 רבי יהודה אומר:
 בכל יום עשרים וארבעה, והיום ארבעים ושמונה.
 אמרו להם חכמים:
 מה ראיתם שלא ללמד?
 אמרו להם: יודעין היו של בית אבא, שבית זה עתיד ליחרב,
 שמה ילמוד אדם שאינו מהוגן וילך ויעבוד עבודה זרה בכך.
 ועל דבר זה מזכירין אותן לשבח:
 מעולם לא נמצאת פת נקיה ביד בניהם,
 שלא יאמרו: ממעשה לחם הפנים זה ניזונין,
 לקיים מה שנאמר: "זהייתם נקים מה' ומישראל" (במדבר לב, כב)."

"של בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטורת".

תנו רבנן:

"בית אבטינס היו בקיאי במעשה הקטורת ולא רצו ללמד,
 שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים.
 והיו יודעין לפטם כמותם ולא היו יודעין להעלות עשן כמותן.
 של הללו - מתמר ועולה במקל,
 של הללו - מפציע לכאן ולכאן.
 וכששמעו חכמים בדבר,
 אמרו: כל מה שפרא הקדוש ברוך הוא לכבודו בראו,
 שנאמר: "כל פעל ה' למענהו" (משלי טז, ד),
 יחזרו¹¹⁹ בית אבטינס למקומן.

¹¹⁸ התיקון ע"פ גירסת המאירי. הרש"ש מפרש את הגירסה שלפננו - "יחזרו".

רפ"י

מיעט כבודם. בחורבן ביתו:
מעלה עשן. עשב שהוא מעלה
 עשן ראיתי כנגדי:
מגילת סמנין. שכתובין בה
 שמות סמני הקטורת:
מכאן אמר בן עזאי. ממעשה
 בית גרמו ובית אבטינס שבקשו
 חכמים לדחותם ממקומם ולא
 יכלו:
בשמך יקראוך. לא ידאג אדם
 לומר פלוני יקפח פרנסתי כי על
 כרחך בשם יקראוך לבא ולשוב
 במקומך:
ומשלך יתנו לך. כלומר לא
 משלהם הוא מתנה אלא מזונות
 קצובים לך מן השמים:
ואין מלכות נוגעת בחברתה.
 משהגיע זמן המלכות ליפול
 ותעמוד אחרת לא יאחר זמן
 כמלא נימא אלא מי שזמנה
 ליפול בלילה נופלת בלילה
 שנאמר (דניאל ה) ביה בלילה
 איתקטל בלשצר ושזמנה ביום
 נופלת ביום שנאמר (יחזקאל ל)
 ובתחנחח חשך היום:

שִׁלְחוּ לָהֶם חֲכָמִים וְלֹא בָאוּ,
 כָּפְלוּ לָהֶם שַׁכְרָן וּבָאוּ.
 בְּכָל יוֹם הָיוּ נוֹטְלִין שְׁנַיִם עָשָׂר מִנָּה וְהָיוּ עֹשְׂרִים וְאַרְבָּעָה.
 רַבִּי יְהוּדָה אָמַר:
 בְּכָל יוֹם עֹשְׂרִים וְאַרְבָּעָה וְהָיוּ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה.
 אָמְרוּ לָהֶם חֲכָמִים: מַה רְאִיתֶם שֶׁלֹּא לִלְמַד?
 אָמְרוּ: יוֹדְעִין הָיוּ שֶׁל בֵּית אָבָא שְׁבִית זֶה עֲתִיד לִיִּחְרַב,
 אָמְרוּ: שָׂמָא יִלְמוּד אָדָם שְׂאִינוּ מֵהוּגוֹ וְיִלְךְ וְיַעְבּוּד עֲבוּדָה זָרָה בְּכָף.
 וְעַל דְּבַר זֶה מְזַכְרִין אוֹתוֹן לְשִׁבְחָ:
 מַעוֹלָם לֹא יֵצֵאת כָּלָה מִבוּשְׁמַת מִבְּתִיהוֹן,
 וּבְשִׁנּוּשָׁאִין אֲשֶׁה מִמָּקוֹם אַחַד מִתְּנִין עִמָּה שֶׁלֹּא תִתְבַּסֵּם,
 שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ: מִמַּעֲשֵׂי הַקְּטוֹרֶת מִתְבַּסְּמִין,
 לְקַיִּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "וְהָיִיתֶם נְקִיִּים מִה' וּמִיִּשְׁדָּאֵל" (במדבר לב, כ).

תניא:

"אמר רבי ישמעאל:

פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מֵהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ וּמִצְאָתִי אֶחָד מִבְּנֵי בְּנֵיהֶם,
 אָמַרְתִּי לוֹ: אֲבוֹתֶיךָ בִקְשׁוּ לְהַרְבוֹת כְּבוֹדָן וְרָצוּ לְמַעַט כְּבוֹד הַמָּקוֹם,
 עֲבָשׂוּ כְבוֹד מְקוֹם בְּמִקוֹמוֹ, וּמִיַּעַט כְּבוֹדָם.

אמר רבי עקיבא:

פַּעַם אַחַת סָח לִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בֶּן לֹוּגָא:

פַּעַם אַחַת יֵצֵאתִי אֲנִי וְאֶחָד מִבְּנֵי בְּנֵיהֶם לִשְׂדֵה לְלֶקֶט עֲשָׂבִים,
 וְרִאִיתִי שֶׁשָּׁחַק וּבָכָה.

אָמַרְתִּי לוֹ: מִפְּנֵי מַה בָּבִית?

אָמַר לִי: כְּבוֹד אֲבוֹתַי נִזְכַּרְתִּי.

וּמִפְּנֵי מַה שָּׁחַקְתָּ?

אָמַר לִי: שֶׁעֲתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָה לָנוּ.

וּמִפְּנֵי מַה נִזְכַּרְתָּ?

אָמַר לִי: מַעֲלָה עָשָׂן כְּנַגְדִי.

הֲרָאֵהוּ לִי!

אָמַר לִי: שְׁבוּעָה הִיא בְּיַדֵּנוּ שְׂאִין מֵרֵאִין אוֹתוֹ לְכָל אָדָם.

אמר רבי יוחנן בן נורי:

פַּעַם אַחַת מִצְאָתִי זָקוּ אֶחָד וּמִגִּילַת סִמְמָנִין בְּיָדוֹ.

אָמַרְתִּי לוֹ: מֵאִין אָתָּה?

אָמַר לִי: מִבֵּית אֲבֹתֵינוּ אֲנִי.

וְמַה בְּיָדְךָ? אָמַר לִי: מִגִּילַת סִמְמָנִין.

הֲרָאֵהוּ לִי!

אָמַר לִי: כָּל זְמַן שְׁבִית אָבָא הָיוּ קַיִימִין לֹא הָיוּ מוֹסְרִין אוֹתוֹ לְכָל אָדָם,

וְעֲבָשׂוּ הָרִי הוּא לָךְ,

וְהִזְהַר בָּהּ.

וּכְשֶׁבִאתִי וְסַחֲתִי דְּבַרִּי לְפָנֵי רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר לִי:

מַעֲתָה אֲסוּר לְסַפֵּר בְּגוֹנוֹתוֹן שֶׁל אֱלוֹ.

מִכָּאן אָמַר בֶּן עֲזַאִי:

בְּשִׁמְךָ יִקְרָאוּךְ,

וּבְמִקוֹמְךָ יוֹשִׁיבוּךְ,

וּמִשְׁלֶךְ יִתְּנוּ לָךְ,

אִין אָדָם נוֹגַע בְּמוֹכֵן לְחִבְרֵוֹ.

וְאִין מַלְכוּת נוֹגַעַת בְּחִבְרָתָהּ אֲפִילוּ כְּמֵלֵא נִימָא."

לחב

121. לח, ב

"הוֹגֵרֶם בֶּן לֹוֹי [הִיָּה יוֹדֵעַ פֶּרֶק בְּשִׁיר וְלֹא רָצָה לְלַמֵּד]".

תנא:

"בְּשֵׁהוּא נוֹתֵן קוֹלוֹ בְּנַעֲיָמָה,

מִכְּנִיס גּוֹדְלוֹ לְתוֹךְ פִּי, וּמְנִיחַ אֶצְבְּעוֹ בֵּין הַנְּימִין,

עַד שֶׁהֵיוּ אֲחִיו הַכֹּהֲנִים נֹזְקִים בְּבַת רֹאשׁ לְאַחֲזֵרֵיהֶם".

רס"י

לבין הנימין. בין חליקת נימת

השפה נגד מחיצת החוטם:

נזקרים בבת ראש. נרתעין

מהכרעת הקול:

122. לח, א

[בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב].

רפ"י

רקביבות. רדוליי"א חלודה ככלי ברזל שאין משתמשין בו :
דלא מסקי בשמייהו. לא יקרא אדם לבנו שם אדם רשע :
מודדתו בטפחים. לידע כמה נוסף בו מיום ליום ונותנת המשקל אומד התוספת :
כהן ונביא. זכריה בן יהוידע הכהן אלמא מסקינן בשמייהו דהא דואג האדומי רשע היה וזה קראו לתינוק בשמו :
חזי מאי דסליק ביה. ראה מה עלתה ביה שנשחט :
צדיק מעצמו. ע"י מעשיו נזכר לטובה :
רשע אף ע"י חבירו. נזכר לרעה :
שם רשעים. ולא כתיב שם רשע :
המכסה אני מאברהם. וכיון שהזכיר שמו ברכו וסמך ליה ואברהם היו יהיה וגו' :

תנו רבנן:

"בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב. אמרו עליו שהיה נוטל ארבעה קולמוסין בין אצבעותיו, ואם היתה תיבה של ארבע אותיות היה פותחה בבת אחת. אמרו לו: מה ראית שלא ללמד? בולן מצאו תשובה לדבריהם, בן קמצר לא מצא תשובה לדבריו. על הראשונים נאמר: "זכר צדיק לברכה" (משלי י, ז), ועל בן קמצר וחביריו נאמר: "ושם רשעים ירקב" (משלי י, ז)."

מאי "ושם רשעים ירקב"?

אמר רבי אלעזר:

רקביבות תעלה בשמותן, דלא מסקינן בשמייהו.

מתיב רבינא:

"מעשה בדואג בן יוסף, שהניחו אביו בן קטן לאמו. בכל יום היתה אמו מודדתו בטפחים ונותנת משקלו של זהב לבית המקדש. נשגבר אויב טבחתו ואכלתו. ועליה קונן ירמיה: "אם תאכלנה נשים פרים עללי טפחים" (איכה ב, כ). משיבה רוח הקדש ואומרת: "אם יהרג במקדש ה' פהו ונביא" (איכה ב, כ)!"

חזי מאי סליק ביה.

אמר רבי אלעזר:

צדיק מעצמו, ורשע מחבירו. צדיק מעצמו דכתיב: "זכר צדיק לברכה" (משלי י, ז). ורשע מחבירו דכתיב: "ושם רשעים ירקב" (משלי י, ז).

אמר ליה רבינא להווא מרבנן דהוה מסדר אגדתא קמיה: מנא הא מילתא דאמור רבנן "זכר צדיק לברכה"?

אמר ליה:

דהא כתיב: "זכר צדיק לברכה"!

מדאורייתא מנא לן?

דכתיב: "וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עשה" (בראשית יח, יז), וכתיב: "ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום" (בראשית יח, יח).

מנא הא מילתא "ושם רשעים ירקב"?

אמר ליה: דהא כתיב: "ושם רשעים ירקב".

מדאורייתא מנא לן?

דכתיב: "ויאהל עד סדום" (בראשית יג, יב), וכתיב: "ואנשי סדם רעים וחטאים לה' מאד" (בראשית יג, יג).

123. לח, ב - לט, א

רס"י

עובדיה. היה דר בין אחאב ואיזבל:
מברכתן של צדיקים כו.
 במקום שהקב"ה מברך את הצדיקים שם מקלל את הרשעים:
וירא את האור. ראה בדעתו להתקיים האור של עולם בשביל הצדיק שהוא טוב:
וישת עליהם תבל. פיזרן בכל הדורות להיות שתות וקיום ויסוד לקיים תבל:

אמר רבי אלעזר:

צדיק דר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם,
 רשע דר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם.

צדיק דר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם - עובדיה.
 רשע דר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם - זה עשו.

אמר רבי אלעזר:

מברכתן של צדיקים אתה למד קללה לרשעים,
 ומקללתן של רשעים אתה למד ברכה לצדיקים.

"מברכתן של צדיקים אתה למד קללה לרשעים",
 דכתיב: **"כי ידעתיו למען אשר יצוה"**¹²⁰ (בראשית יח, יט)
 וכתוב בתריה: **"ועקת סדם ועמרה כי רבה"** (בראשית יח, כ).

"ומקללתן של רשעים אתה למד ברכה לצדיקים",
 דכתיב: **"ואנשי סדם רעים וחטאים לה"** (בראשית יג, יג),
"וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו" (בראשית יג, יד).

ואמר רבי אלעזר:

אפילו בשביל צדיק אחד עולם נברא,
 שנאמר: **"וירא אלהים את האור כי טוב"** (בראשית א, ד)
 ואין טוב אלא צדיק,
 שנאמר: **"אמרו צדיק כי טוב"** (ישעיה ג, י).

ואמר רבי אלעזר:

כל המשפח דבר מתלמודו גורם גלות לבניו,
 שנאמר: **"ותשפח תורת אלהיה אשפח בניו גם אני"** (הושע ד, ו).

רבי אבהו אמר:

מורדין אותו מגדולתו,
 שנאמר: **"כי אתה הדעת מאסת ואמאסה מפהו לי"** (הושע ד, ו).

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו,
 שנאמר: **"וזרח השמש ובה השמש"** (קהלת א, ה).
 עד שלא כבתה שמשו של עלי, כבר זרחה שמשו של שמואל הרמתי.

ואמר רבי חייא אמר רבי יוחנן:

ראה הקדוש ברוך הוא שצדיקים מועטין, עמד ושתלן בכל דור ודור,
 שנאמר: **"כי לה מצקי ארץ וישת עליהם תבל"** (שמואל א' ב, ח).

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

אפילו בשביל צדיק אחד העולם מתקיים,
 שנאמר: **"וצדיק יסוד עולם"** (משלי י, כה).

¹²⁰ כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחרי

כ"י

רגלי חסידיו. בשביל חסידיו כמו ויברך ה' אותך לרגלי (בראשית ל):

שוב אינו חוטא שנא' רגלי חסידיו ישמור. סופי חסידיו ישמור:

פעם ראשונה ושנייה כו'. רגלי חסידיו משהנהיג בחסד שני רגלים כמו זה שלש רגלים (במדבר כב) פעמים ישמור אותו מן החטא:

כיון שבא אדם לטמא. להיות רשע:

פותחין לו. פתח הטומאה ליכנס בו מספיקין בידו ואין מונעין ממנו מן השמים לעכבו:

אם ללצים הוא יליץ. אם ללצים הוא בא להתחבר הוא יליץ לא ימנעוהו ולא יעזרוהו:

אם לענוים. הוא בא להתחבר יתן לו חן מי שבידו ליתן:

בא. הלוקח למדוד נפט מפני שריחו רע אומר לו המוכר מדוד לעצמך:

מטמטמת. אוטמת וסותמת מכל חכמה:

ונטמתם. חסר א':

מטמאין אותו הרבה. מניחין אותו ליטמא הרבה והכי קאמר קרא אל תטמאו בהן ואם תטמאו סוף ונטמתם:

והתקדשתם. מעט והייתם קדושים הרבה הבא ליטהר מסייעין אותו:

רבי חייא דידיה אמר:

מהכא: **"רגלי חסידיו ישמור"** (שמואל א' ב, ט).

חסידיו טובא משמע!

אמר רב נחמן בר יצחק:

חסידו כתיב.

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא, שנאמר: **"רגלי חסידיו ישמור"** (שמואל א' ב, ט).

דבי רבי שילא אמרי:

כיון שבאה לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושנייה, ואינו חוטא - שוב אינו חוטא, שנאמר: **"רגלי חסידיו ישמור"** (שמואל א' ב, ט).

אמר ריש לקיש:

מאי דכתיב: **"אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן"** (משלי ג, לד)?

בא לטמא - פותחין לו.

בא לטהר - מסייעין אותו.

תנא דבי רבי ישמעאל:

"משל לאדם שהיה מוכר נפט ואפרסמון.

בא למדוד נפט, אומר לו: מדוד אתה לעצמך.

בא למדוד אפרסמון, אומר לו: המתן לי עד שאמדוד עמך, כדי שנתבסם אני ואתה."

לט, א

תנא דבי רבי ישמעאל:

"עבירה מטמטמת לבו של אדם,

שנאמר: "ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם" (ויקרא יא, מג),

אל תקרי **"ונטמאתם"** אלא: **"ונטמטם"**.

תנו רבנן:

"ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם" (ויקרא יא, מג),

אדם מטמא עצמו מעט - מטמאין אותו הרבה.

מלמטה - מטמאין אותו מלמעלה.

בעולם הזה - מטמאין אותו לעולם הבא."

תנו רבנן:

"והתקדשתם והייתם קדשים" (ויקרא יא, מד),

אדם מקדש עצמו מעט - מקדשין אותו הרבה,

מלמטה - מקדשין אותו מלמעלה,

בעולם הזה - מקדשין אותו לעולם הבא."

הדרן עלך "אמר להם הממונה"